

XÜMSÜN HÖKMLƏRİ

**MÜƏLLİF:
SEYİD MÜCTƏBA HÜSEYNİ
TƏRCÜMƏ EDƏN:
MƏHƏMMƏD ƏHMƏD**

نام کتاب.....احکام خمس
مؤلف.....سید مجتبیٰ حسینی
مترجم:.....محمد احمد
ناشر:.....فائز
تاریخ چاپ:.....1385
نوبت چاپ:.....اول
تیراژ:.....3000

Kitabın adı:.....Xümsün hökmləri
Müəllif:.....Seyid Müctəba Hüseyini
Tərcümə edən:.....Məhəmməd
Əhməd
Nəşr edən:.....Faiz
Tiraj:.....3000
Çap növü:.....Birinci
Çap tarixi:.....2007

978-964-8934-36-6

MÜQƏDDİMƏ

Sorğu-sual insan yaranışının başlağıcından özünü göstərmiş, öz yaşıl qanadına mələkləri oturtmuş, saralmış yarpağına şeytani sovrmuş və bu arada insanlıq məqamını göstərmişdir. Əmirəl-mö`minin həzrət Əli (ə) necə də gözəl buyurmuşdur:

*Yerdən cücəirsə həm gül, həm tikan,
Sual da, cavab da elm babından.*

Bəli, səmavi suallar verən hər bir kəs cavab olaraq elm və bilik əldə edəcək. Cəmiyyət və mədəniyyətin inkişaf və sabitliyi səmimi suallar və düşüncəli cavablardan asılıdır. İslami ölkəmizin iftixarlarından biri budur ki, bir tərəfdən pak qəlbli, kamillik soracağında olan, həqiqətlə maraqlanan gənclərimiz çoxdur, digər tərəfdən çox dəyərli ayinlərimiz var. Bu ayinlərdəki uca maarif suallarına cavab axtaran təşnə qəlbləri sirab edir.

Elm və mədəniyyət mərkəzinin müşavirə və sorğu qurumu aktual sualları cavablandırmaq və yaşıl elm nihalını bara-bəhrəyə gətirmək üçün məclis təşkil etdi. Alim və düşüncəli gənclərimiz üçün səbir daşı ola bilsək iftixar duyırıq.

Qeyd olunmalıdır ki, dini mədəniyyətin genişlənməsi istiqamətində rəhbərlik məqamının nümayəndəliyi universitetlərdə elmi qruplarla həmkarlıq edərək 50 mindən çox tələbə sorğusunu cavablandırmışdır. Bu idarə 8 elmi və mütəxəssis qrupdan ibarətdir: Qur`an və hədis qrupu; əhkam qrupu; fəlsəfə qrupu; tərbiyə və psixologiya qrupu; siyasi təfəkkür qrupu; mədəni və ictimai qrup; tarix qrupu.

Qarşınızdakı kitabda dəyərli alim höccətül-İslam seyid Müctəbə Hüseyni tərəfindən cavablandırılmış fiqhi suallar məcmusudur. Bu məcmuənin xüsusiyyətləri və tənzim üslubu aşağıda bəyan olunur.

a) Sualların cavabı mənbələr və sənədlərlə birlikdə qeyd olunmuşdur.

b) Eyni məzmunlu cavablar eyni təbirlə və rəvan şəkildə tərtib olunmuşdur; bu səbəbdən də cavabların çoxu iqtibas edilmişdir.

v) Daha çox arxayınlıq üçün sənədlərə istinad etməkdən əlavə, böyük mərcə alimlərin katibliyindən də cavab alınmışdır.

q) Kitabın tənzimində ilkin fətva kimi imam Xomeyninin nəzəri bildirilmiş, digər mərcə alimlərin baxışı əlifba sırası ilə zikr olunmuşdur:

Həzrət ayətullah hacı şeyx Məhəmməd Təqi Behcət.

Həzrət ayətullah hacı şeyx Mirza Cavad Təbrizi.

Həzrət ayətullah hacı Seyid Əli Hüseyni Xamenei.

Həzrət ayətullah hacı Seyid Əli Hüseyni Sistani.

Həzrət ayətullah hacı şeyx Lütfullah Safi Gülpayqani.

Həzrət ayətullah hacı şeyx Məhəmməd Fazil Lənkərani.

Həzrət ayətullah hacı şeyx Hüseyn Nuri Həmədani.

Həzrət ayətullah hacı şeyx Nasir Məkarim Şirazi.

Həzrət ayətullah hacı şeyx Hüseyn Vəhid Xorasanı.

Qeyd etməliyik ki, kitabın mətnində mərcə alimlərin adı qısa şəkildə verilmişdir. Bu qısaltmaya görə onlardan üzr diləyir və Allah-təalanın dərgahından izzət-salamatlıq istəyirik.

Allahın tövfiqi ilə bu məcmuəni tədricən davam etdirib sizə təqdim etmək fikrindəyik. Sizin dəyərli

təklifləriniz və tənqidləriniz bu qəbildən olan məcmuələrin tərtibində bizə yardımçı olacaq.

Sonda möhtərəm müəllif və müşavirə, sorğu qurumunun həmkarlarına, xüsusi ilə höccətul-İslam Seyid Məhəmməd Təqi Ələvi və Saleh Qənnadi cənablarına təşəkkür edirik. Bu insanlar məcmuənin hazırlanmasında xeyli təlaş göstərmişlər. Allah-təaladan bu əzizlər üçün daha çox tövfiq diləyirik. Onların Əhli-beyt məktəbinə və cəmiyyətin, xüsusi ilə də universitetlərin dini mədəniyyətinə daha çox xidmət edəcəyi ümidindəydik.

*Mədəniyyət mərkəzi qurumunun məs`ulu Seyid
Məhəmməd Riza Fəqih*

BİRİNCİ FƏSİL

XÜMSÜN MƏQAMI

XÜMSÜN ƏHƏMIYYƏTİ

Sual 1: Xümsün əhəmiyyətini bəyan edin.

“Xüms” İslamın vacib hökmlərindən biridir. Qur`an xümsün əhəmiyyətini bəyan edərkən onu imanla əlaqələndirmişdir: **“Əgər siz Allaha və haqla batilin ayırd edildiyi gün bəndəmizə nazil etdiyimiz ayələrə iman gətirmisinizsə, bilin ki, ələ keçirdiyiniz hər hansı qənimətin beşdə biri Allahın, peyğəmbərin, onun qohum-əqrəbasının, yetimlərin, yoxsulların və yolçularındır. Allah hər şeyə qadirdir!”**¹

Xüms və cihad iman əsilli iki prinsipdir. Bu iki hökmə əməl var-dövlət toplamaq həvəsi ilə mübarizə, nəfsi aldadıcı dünya görüntüləri və tamahkarlıqdan qorumaqla gerçəkləşir. Allah xümsü ehtiram olaraq peyğəmbər və onun övladlarına məxsus etmişdir.

Həzrət Baqir (ə) buyurub: “Bizim haqqımızı ödəmədikdə heç bir kəs üçün üzərinə xüms gəlmiş malı yemək caiz deyil.”²

İmran ibn Musa deyir: Xüms ayəsini həzrətə oxudum. O buyurdu: “Allaha məxsus hər bir şey peyğəmbərə çatır. Peyğəmbərə məxsus şeylər isə bizə (Əhli-beytə (ə)) çatacaqdır.” Sonra dedi: “Allah mö`minlərə verdiyi ruzini beş qismə bölüb. Bir qismini Allah yolunda infaq etsinlər, dörd qismini isə halallıqla yesinlər...” Bu göstərişlərə əməl etmək çətindir. Yalnız iman yolunda Allahın imtahan

¹ “Ənfal” surəsi, ayə 41.

² “Vəsailuş-şiə”, 6-cı cild, 1-ci bab, 4-cü hədis.

etdiyi şəxslər bu göstərişlərə əməl edib, çətinliklərə səbr edirlər.¹

XÜMSÜN ZƏRURİLİK DƏLİLİ

Sual 2: Xümsün (xüsusi ilə qazanc xümsünün) zərurilik dəlili nədir?

İslamda mühüm maliyyə vacibatlarından biri də xümsdür. Xüms əməli hökmlər (fürui-din) və ibadətlərdən sayılır. Beləliklə, xüms (Allaha) yaxınlıq məqsədi ilə verilməlidir. Bütün İslam məzhəbləri (şiə və sünni) xümsün zərurilik prinsipində yekdildirlər. İxtilaf yalnız xümsün hansı hallarda vacib olması və nəyə sərf olunması məsələsindədir. Sünnə əhlinin əksər hissəsi xümsün yalnız döyüş qənimətləri və xəzinəyə vacib olduğuna inanırlar.² Şiə fəqihləri isə xümsün yeddi şeyə vacib olduğunu qəbul edirlər: Döyüş qənimətləri; dəniz və çaylara batmaqla əldə olunan qiymətli əşyalar; xəzinə; mə'dən; ticarət gəliri; harama qatışmış halal mal; “zimmi” kafirin müsəlmandan aldığı torpaq. Əvvəlki beş qismdə şiə fəqihləri yekdildirlər. Sonuncu iki qism isə onların məşhur nəzəridir. Araşdırılmaqda olan hazırkı mövzu qazanc xümsü məsələsidir. Allah-təala buyurur: **“Bilin ki, ələ keçirtdiyiniz hər hansı qənimətin beşdə biri Allahın, peyğəmbərin, onun qohum-əqrəbasının, yetimlərin, yoxsulların və yolçularındır.”**³ Şiə fəqihlərinin fikrincə xüms ayəsi kimi tanınan bu ayə yalnız döyüş qənimətlərinə xümsün vacib olmasını göstərmir. Onların fikrincə ayədə

¹ “Vəsailuş-şiə”, əbvabı ma yəcibu fihi-xüms, 1-ci bab, 6-cı hədis.

² Müraciət edin: Muğniyə, Məhəmməd Cavad, “Əl fiqhul-ələl-məzahibil-xəmsə”, səh.186; Xoyi, Seyid Əbül Qasim, “Mustənadul-ürvət-il-vüsqa”, kitabul-xüms, səh.197.

³ “Ənfal” surəsi, ayə 41.

hər növ qazanc nəzərdə tutulur. “Qənimət” sözü lüğətdə geniş məna daşıyır. İnsanın əldə etdiyi hər bir fayda və qazanc qənimət adlanır.

Savaş qəniməti və ticarət gəliri ayənin nəzərdə tutduğu qənimətlərdəndir. Ayənin nazil olma şəni döyüş qənimətlərinə aiddir. Lakin heç zaman ayənin nazil olma şəni bir şeyə məxsus olmur. Ayəni nazil olma şəni ilə məhdudlaşdırmaq olmaz. Həzrət ayətullah Bürucirdinin dərslərində belə bildirilir:

«Həqiqətdə ayə xüsusi hal üçün nazil olmuşdur. Lakin ayə heç zaman xüsusi halla məhdudlaşmır. Savaş qənimətlərindən başqa şeylərdə xümsün olmasını inkar edən sünnə əhli də ayənin nazil olma şəninə xüsusi və məhdudlaşmış hesab etmirlər. Bədr döyüşündə nazil olmasına baxmayaraq, onlar ayəni bütün döyüşlərə aid edirlər. Ayənin nazil olma şəni xüsusi halla məhdudlaşdırsa onu yalnız Bədr döyüşünə aid etməlidirlər.»¹

Əli ibn Məhziyarın səhihi kimi tanınmış mötəbər bir rəvayətdə imam Cavad ayədəki qənimət sözünü geniş mənalandırmışdı. İmam bu sözü əldə olunan qazanc kimi təfsir etmişdir.

Bu hədisdə imam “fəvaid” sözünü “qənaim” sözü ilə yanaşı işlədib, onları ayənin ünvanı kimi göstərmişdir. “Fəvaid” (faydalar) dedikdə insanın əldə etdiyi hər növ gəlir nəzərdə tutulur. Deyilənlərdən aydın olur ki, Qur`anda bütün gəlirlər nəzərdə tutulur və gəlir xümsü vacib sayılır. İmam da ayənin geniş məna daşdığını bildirmiş və onu bizim üçün aydınlaşdırmışdır. Bütün deyilənləri qəbul etməyib, ayəni döyüş qənimətlərinin xümsü ilə məhdudlaşdıran şəxsə belə cavab veririk:

¹ “Zübdətul-məqal”, səh.5.

Qur`andan savay imamlardan nəql olunmuş bir çox rəvayətlər gəlirin xümsünün vacib olmasını bildirir.¹ Bütün şiə fəqihləri bu rəvayətlərə istinad edib, onları öz kitablarında yazmışlar.

Sünnə əhlinin əksər hissəsi savaşı qənimətlərindən başqa şeylərdə xümsün olmasını inkar edirlər. Digər bir tərəfdən isə zəkat büdcəsinin Bəni-Haşim seydilərinə çatmasını haram sayırlar. Lakin bu insanların arasında da başqaları kimi yetim və miskinlər var. Belə bir sual yaranır ki, Bəni-Haşim seydilərinin fəqirləri hansı büdcə ilə təmin olunmalıdır? Bütün dövrlərdə və bütün cəmiyyətlərdə döyüşlər olmadığı üçün yalnız savaş qənimətlərinin xümsü ilə təmin olunmaq mümkün deyil.²

XÜMS NƏ VAXT VACİB OLDU?

Sual 3: İş və ticarət gəlirinin xümsü vacibdirsə nə üçün bu iş sonradan qanuniləşərək gec bir zamanda məsum imamlar tərəfindən vacib edildi?

Həqiqətən də xüms ayəsi risalət dövründə nazil oldu. Əziz Peyğəmbər bu qanunu icraya saldı. Həzrət Peyğəmbər (s) döyüş qənimətlərinin xümsünü yığdı. İş və ticarət gəlirinin xümsü zərurət olaraq məsləhət əsasında imamların dövrünə kimi təxirə salındı. Bu zərurəti bir neçə işlə əlaqələndirmək olar:

1. Xümsün zəkat ilə fərqi bundadır ki, zəkat bütün müsəlmanlara, xüms isə yalnız peyğəmbər və onun

¹ Müraciət edin: “Vəsailuşşiə”, əbvabu ma yəcibu fihil-xüms; əbvabul ənfal.

² “Mustənədul ürvətül-vüsqa”, kitabul-xüms, səh.343.

qohumlarına məxsusdur. Peyğəmbər (s) də onu icra etməyi məsləhət bilmirdi.¹

2. Risalet dövründə kasıbçılıq cəmiyyəti bürümüşdü. Müsəlmanlar kasıbçılıq səbəbindən xümsü ödəyə bilmirdilər. Buna görə də girami peyğəmbər iş və ticarət gəliri xümsünü yığmaqdan daşındı.

3. Mə`sum imamları imam Baqirin (ə) dövründən sonrayadək xümsün icrasından daşındıran ən mühüm səbəb siyasi durum idi. Verginin toplanması sultanın vəzifələrindən idi. Onlarla rəqabət aparan hər bir kəs qanunu pozan və hökumətlə müxalif olan fərd kimi rejim əleyhinə çevriliş və silah toplamaqda ittiham edilərək tə`qib olunurdu. Abbasilər dövründə nisbi azadlıq yaranması və mövcud şərait imamlara gizli şəkildə müsəlmanlardan xüms yığmağa imkan yaratdı.²

4. Əziz Peyğəmbər (s) qeyblə rabitədə olduğu üçün yaxın gələcəkdə xilafətin qəsbkarların əlinə keçəcəyini bilirdi. Xüms dövlət vergisi sayılır və hakim, ya da sultana verilməlidir. Həzrət Peyğəmbər (s) iş və gəlir xümsünün vacibliyini bəyan etsəydi bu göstəriş müsəlmanların malını qarət edib, öz zülmələrini artırmaqda qəsbkar hökmdarlar üçün bəhanə olacaqdı. Həzrətin uzaqgörənliyi və iti baxışlılığı bu İlahi hökmün gizli pərdə arxasında qalmasına səbəb oldu.³

XÜMSÜN FƏLSƏFƏSİ

Sual 4: Xümsün fəlsəfəsi nədir?

¹ Xoyi, Seyid Əbül-Qasim, “Mustənadul-ürvətil-vüsqa”, kitabul-xüms, səh.196.

² Müdərrisi, Məhəmməd Təqi, “Əhkamul-xüms”, səh.16.

³ Haşimi, Şahrudi, Seyid Mahmud, “Kitabul-xüms”, 2-ci cild, səh.45.

Deyəcəklərimiz kitab və sünnədən öyrəndiklərimiz əsasında. Xümsün bizim bilmədiyimiz bir çox səbəb və hikmətləri ola bilər:

1. Şübhəsiz ki, İslam təkcə əxlaqi, fəlsəfi və ya e'tiqadi bir məktəb kimi zühur etməmişdir. İslam bütün maddi və mə'nəvi ehtiyaclar nəzərə alınmış ictimai bir din olaraq zühur etdi. Bu məktəb peyğəmbər dövründə hökumət təsis olunan vaxtdan vardı. Hökumətin idarəsi üçün nizamlı və yetərli təminat mənbəsi lazım idi. Bununla da İslami hökumət təşkili sayəsində cəmiyyətin imkansızlarına, xəstələrinə, himayəsizlərinə, əlillərinə və yetimlərinə kömək edib iqtisadi boşluğu doldurmaq olardı. Allah-təala zəkat ayəsini nazil etməklə sonsuz rəhmət və yardım əlini peyğəmbərə uzatdı. O, zəkatı vacib etməklə bu çatışmazlıq və nöqsanı aradan qaldırdı. Zəkat bütün İslam cəmiyyətinə məxsus olan büdcələrdəndir. Zəkat Bəni-Haşimə (seyidlərə) yox, qeyd olunanlara çatır. Lakin hökumət başçısı olaraq imamın da təmin olunması xərcləri vardır. İslam quruluşunun inkişafı və cəmiyyətin idarəsi üçün ona böyük büdcə lazımdır. Bu məqsədlə, xüms vermək imkanlı şəxslər üçün vacib olub.¹ Xüms rəvayətlərdə hökumət vergisi kimi qeyd olunub.²

2. Allah-təala İslam peyğəmbərinin izzət və kəramətini qoruyaraq Bəni-Haşim və onun yaxınlarından olan fəqirlərin təmin olunması üçün xümsü vacib etdi. Allah onların səhmini Özü və peyğəmbərin səhminə yaxın bildi. Bununla da onların təhqir olunması üçün yaranmış zəmin aradan götürüldü. Bə'zi şəxslərin fəqirlərə zəkat

¹ Məkarim Şirazi, Nasir, "180 sual-cavab", səh.423, 425; "Tə'liqat əl-ürvə", kitabul-xüms, səh.392.

² Müraciət edin: "Vəsailü-şiə", 6-cı cild, kitabul-xüms, 2-ci bab, 12-ci hədis.

verərkən özlərini üstün, qarşı tərəfi isə alçalmış hiss etmələri mümkündür. Hansı ki, xüms və “vəchül-imarə” adlanan verginin ödənməsində məsələ tam əksinədir. Burada xümsü alan şəxs üstün hesab olunur.¹

3. Xüms elə bir büdcədir ki, imam nəzərdə tutduğu xeyir işləri bu büdcə vasitəsi ilə nəzərdən keçirir və onu lazım bildiyi istiqamətlərdə sərf edir. (“Allaha məxsus olan (xüms) peyğəmbər üçündür. Peyğəmbər onu istədiyi yerlərdə sərf edir.”²

4. Xüms insanın kamilliyi və inkişafı üçün vasitədir. Hər bir şəxs vəzifələrini yerinə yetirməklə kamillik mərhələlərini keçir. İnsan Allaha yaxınlıq məqsədi ilə və dünyaya arxa çevirməklə vəzifəsini yerinə yetirir, günahlarını təmizləyir və kamilliyə doğru hərəkət edir (İmam Rzanın (ə) öz yaxınlarından birinə yazdığı məktubda deyilir: “Xüms ödəmək insanın ruzi əldə etmək və günahlarının bağışlanma səbəbidir.”³

5. Bu məktəbin əsas hədəfi olan ilahi dinin dirçəlişi və İslam hökumətinin qurulması üçün zəkat büdcəsindən əlavə müstəqil bir büdcə lazımdır. İlahi ədalət hökumətinin qurulmasına doğru olan bir inqilabın xərclərinin təmin olunması üçün xüms çox böyük sərvətdir. Həmin məktubda deyilir: “Xüms bizim Allahın dininə yardımımızdır.”⁴

Hüzur və qeyb dövründə şiə məktəbi xüms üzərində möhkəmlənmişdir. Xüms Əhli-beyt və onların ardıcılları

¹ Müraciət edin: Vəsailüş-şiə, əbvabu qismətul-xüms cildi, 1-ci bab, 4 və 8-ci hədis.

² Həmin mənbə, əbvabul-ənfal, 1-ci bab, 12-ci hədis.

³ Həmin mənbə, əbvabul-ənfal, 3-cü bab, 2-ci hədis.

⁴ Həmin mənbə, əbvabul-ənfal, 3-cü bab, 2-ci hədis.

olan alimlərə zalım rejim qarşısında möhkəm dayanmaq üçün qüvvə verdi.

XÜMS VƏ SEYİDLƏR

Sual 5: Nə üçün İslamda xüms seyidlərə verilməlidir? Bu iş bir növ ayrışdırıcılıq hesab olmurmu?

Bir qrup təfsirçilərin fikrincə, zəkatın vaciblik hökmü Məkkədə nazil oldu və zəkat ödəmək müsəlmanlara vəzifə sayıldı. Lakin İslam Peyğəmbəri (s) Mədinəyə gəlib İslam hökuməti qurduğu zaman Allah tərəfindən xalqdan zəkat yığmaq əmri aldı. Bu vasitə ilə Peyğəmbər (s) cəmiyyətdə imkansızlara kömək etdi. Amma Bəni-Haşimin (seyidlərin) bu büdcədən istifadə etməyə haqqı çatmırdı. Bu göstərişin iki səbəb ola bilər:

1. Peyğəmbərin zəkatı öz yaxınlarının ixtiyarına verməsi müxaliflərin əlində bəhanə olmasın.

Bəni-Haşimin zəkatdan istifadə etməsi başqaları üçün üstünlük, Bəni-Haşim üçün isə kiçiklik hesab oluna bilərdi. Allah-təala məqam və kərəmətlərini qorumaq üçün zəkatı onlara haram etdi. Əlbəttə seyidlər bir-birlərinə zəkat verə bilərlər. Çünki bu alış-verişdə üstünlük hissi gözə dəymir.¹ Həzrət Əli (ə) buyurur: “Allah-təala zəkatda bizim üçün heç bir səhm ayırmayıb. O, Peyğəmbər və biz

¹ Müraciət edin: “Vəsailüŝ-ŝiə”, 6-cı cild, əbvabı qismətil-xüms, 1-ci bab, 8-ci hədis.

Əhli-beyti (ə) üstün tutub, xalqın malının çirkini yeməyə qoymadı.”¹

Bu iki səbəb Bəni-Haşimin zəkatdan məhrum olmasına bais oldu. Başqa bir tərəfdən isə seyidlərin arasında işdən düşmüş, yolda qalmış, yetim və s. şəxslər vardır. Bu şəxslər hansısa yolla təmin olunmalıdır. Allah-təala bu boşluğu doldurmaq və onların hörmətini qorumaq üçün Bədr döyüşündən sonra xüms ayəsini nazil etdi. Beləliklə xüms ehtiyacı seyidlər üçün ruzi yeri oldu. Əslində İslamda iki büdcə var: Xüms və zəkat büdcəsi. Bu bölgü seyidlərin daha çox səhm əldə etməkləri üçün yox, cəmiyyətdə hörmət və kərəmətlərinin qorunması üçündür.

Bundan əlavə, İslam nəzərdə tutur ki, seyidlərin əsil-nəsili silsilə şəklində mə'lum olsun. Peyğəmbər və imamların xatirəsi qəlblərdə yaşasın. Belə ki, seyidlərə babaları İslam peyğəmbərinə xatir hörmət göstərsin.²

¹ Həmin mənbə, əbvabu qismət-il-xüms, 1-ci bab, 4-cü hədis.

² Mütəhhəri, Mürtezə, “Qur`anla tanışlıq”, 3-cü cild, səh.83.

İKİNCİ FƏSİL

MƏFHUMLAR VƏ TERMİNLƏR

“MƏUNƏ” SÖZÜNÜN MƏFHUMU

Sual 6: “Məunə” sözüünün mahiyyət və məfhumunu izah edin.

İnsan həyatındakı xərclərə “məunə” deyilir. Onun aşağıdakı yönümləri var:

1. Şəxsi xərclər. Məsələn: Yemək, geyim, ev, yaşayış vasitələri, minik vasitələri, təhsil vasitələri, kompüter, evlənmə xərcləri və s.

2. Hədiyyələr. Məsələn: Xeyriyyə, sədəqə, caizələr və s.

3. Vacib və müstəhəb həcc səfərinin xərcləri, ziyarət səfəri, gəzinti və istirahət.

4. Öhdədə olan haqlar. Məsələn: Diyə, vergi və kəffarə.¹

Qeyd: İnsanların ehtiyaclarından əlavə olan xərclər “məunə” hesab olunmur. Beləliklə, ilin başlanğıcınadək el arasında israf hesab olunan və deyilənlərdən artıq xərclərin xümsü ödənməlidir.

XÜMS VƏ VERGİ

Sual 7: Xüms ilə verginin fərqlərini bəyan edin.

“Xüms” ilahi və ibadi bir vacibətdir. Onda Allaha yaxınlıq qəsdı mö`təbərdır. Lakin vergi xümslə zıddıyyət daşımayan, zaman və məkan şəraitinə tabe olan hökumət

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, kitabül-xüms, 61-ci məsələ.

qanunudur. Beləliklə, vergi ödəmək xümsü əvəz edə bilməz.¹

MÜSALİHƏ

Sual 8: “Müsalihə” sözünü izah edin.

Əgər bir şəxs xümsün vacib olub-olmaması və ya onun miqdarı ilə bağlı şəkkə düşsə və ya xümsü ödəməklə bağlı öhdəçilik götürsə, həmin maldan istifadə üçün şər'i hakim və ya onun nümayəndəsinə müraciət edə bilər. Beləcə, şər'i hakim bu şəxsə münasib miqdarla keçinər və ya onun borclu qalmasını qəbul edir. Bu əməl “müsalihə” adlanır.²

XÜMS İLİ

Sual 9: Xüms ili nədir?

İnsanın əkinçilik, sənət, ticarət və ya müxtəlif müəssisələrdə işləməklə əldə etdiyi qazancın xümsü imam (ə) və səyidlərə məxsusdur. Bu xüms qeyb dövründə camius-şərait fəqihə verilməlidir. Əlbəttə ona 1 il gözləmək fürsəti verilib. Bu müddətdə özü və ya ailəsinin ehtiyacından artıq qalmış miqdarın xümsünü ilin axırınadək ödəməlidir. Bu göstəriş əslində insan yaşayışında bir növ asanlıq sayılır. Bu bir illik fürsətə “xüms ili” və ya “vergi” ili deyilir.³

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.199; Məkarim, “İstifataat”, 1-ci cild, səh.333; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.853; Safi, “Camiul-əhkam”, 2-ci cild, səh.732; Sistani, Vəhid, Xamənei, Fazil, Nuri və Behcətin katibliyi.

² “Tovzihul-məsaili mərace”, 1791 və 1792-ci məsələ; “İstiftaat”i–Təbrizi, səh.970.

³ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 72-ci məsələ.

ÖDƏYİB BORC GÖTÜRMƏK

Sual 10: Ödəyib borc götürmək nədir?

Şəxs əmlakına vacib olmuş xümsü bir dəfəyə ödəyə bilmədikdə və ya bu işdə çətinlik çəkdikdə onu cameuş-şərait müctəhid və yaxud onun nümayəndəsinə verir; sonra həmin məbləği ondan borc alır və tədricən ödəyir. Bu iş “ödəyib borc götürmək” adlanır.¹

¹ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.882; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.902; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.773, 774; Xamenei, “Əcvibə”, səh.924.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

MAAŞ VƏ GƏLİR XÜMSÜ

MAAŞ ALANLARIN XÜMSÜ

Sual 11: Dövlət işçilərinin maaşına xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli, xüms ilindən artıq qaldıqda xüms düşür.¹

Sual 12: Xüms ili çatdıqda dövlətdən aldıkları maaşı bir başa hesablarına köçürən şəxslərin puluna xüms düşürmü? Yoxsa bankdakı pulu olmayanadək xüms düşür?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bir başa bankdakı hesaba köçürülən maaşa xüms düşür. Baxmayaraq ki, hesabındakı pulu bankdan almayıb.²

Sual 13: Mən dövlət işçisiyəm və hər ay maaşımı bankdakı hesabıma köçürürəm. Xüms ilindən iki gün əvvəl xəbərim olmadan maaşımı banka köçürüblər. Xüms ilindən on gün sonra bu işdən xəbər tutmuşam. Əgər vaxtında bilsəydim maaşı ehtiyaclarıma sərf edəcəkdim. Mənim maaşıma xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Xəbəriniz olmasa da, birbaşa bankdakı hesaba köçürülən maaşa xüms düşür.³

İzah: Əmlaka xümsün düşməsində elm və cahilliyyənin tə`siri yoxdur.

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1752-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1748-ci məsələ; Xamenei, Əcvibə, səh.995; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1760-cı məsələ.

² Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.273; Sistani, Behcət, Məkarim, Xamenei, İmam (r), Təbrizi, Safi, Vəhid və Fazilin katibliyi.

³ Xamenei, “Əcvibə”, səh.990; bütün müctəhidlərin katibliyi.

İBTİDAİ SİNİF MÜƏLLİMİNİN XÜMSÜ

Sual 14: İbtidai sinif müəllimiyəm. Bir il ötdükdən sonra aldığım maaşın artıq qalan hissəsinin xümsünü ödəməliyəm, yoxsa yox?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli, bu pula xüms düşür.¹

TƏLƏBƏNİN QAZANCININ XÜMSÜ

Sual 15: Ailəsinin himayəsində olan tələbənin gəlirinə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: İş qazancından toplanmış məbləğə bir il keçdikdən sonra xüms düşür.²

Qeyd: Hədiyyə kimi gəlirlərin hökmü hədiyyənin xümsü hissəsində aydınlaşdırılacaq.

TƏLƏBƏ TƏQAÜDÜNÜN XÜMSÜ

Sual 16: Universitetin verdiyi təqaüdə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli, xüms ilindən artıq qaldıqda xüms düşür.³

Qeyd: Haqqında danışılan tələbələr nəzərdə tutulan müddətdə universitet və ya müvafiq nazirlik tərəfindən maaş alıb öhdəçilik götürürlər ki, təhsillərini başa vurduqdan sonra həmin maaş müqabilində xidmət

¹ “Tovzihul-məsaḥili məṛace”, 1752-ci məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.369; Xamenei “Əcvibə”, səh.995; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1760-cı məsələ.

² “Tovzihul-məsail məṛace”, 1757-ci məsələ; Nuri, “Tövziḥul-məsail”, 1753-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.996; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1765-ci məsələ.

³ “Tovzihul-məsaili məṛace”, 1752-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1748-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.995; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1760-cı məsələ.

göstərsinlər. Bu sayaq maaş digər gəlirlərdən fərqlənmir və ona da xüms tətbiq olunur.

TƏLƏBƏYƏ YARDIMIN XÜMSÜ

Sual 17: Universitetdə təhsil zamanı kömək məqsədi ilə alınan pula xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Xeyr, xüms düşür.¹

Qeyd 1: Tələbə üçün olan yardım təhsil müddətində ona verilən borcdur. Bir neçə il sonra bu borcun müəyyən hissəsi alınır.

Qeyd 2: Təhsilə göstərilən yardım bir hissəsi xərcləndikdən sonra büdcədə toplanarsa onun özünə və qazancına xüms düşür.

Qeyd 3: Təhsilə edilən yardımdan əldə olunan gəlir xüms ilindən artıq qalarsa ona xüms düşür.

ZƏHMƏT HAQQININ XÜMSÜ

Sual 18: Tələbənin zəhmət haqqına xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli, universitetdə görülən iş və araşdırma müqabilində alınan məbləğ xüms ilindən artıq qalarsa ona xüms düşür.¹

¹ İmam (r) “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.165; Xamenei, “Əcvibə”, səh.974; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.527; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.850; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1379-cu məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.332; Təbrizi, “Siratun-nəcat”, 1-ci cild, səh.1389; Sistani, Xüms; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.727; Vəhidin kitabliyi.

ŞƏHİD AİLƏSİNİN XÜMSÜ

Sual 19: Şəhid ailələrinə yardım cəmiyyəti tərəfindən onlara verilən maaşa (ildən artıq qaldıqda) xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei və Nuri: Xeyr, xüms düşür.²

Fazil, Behcət və Məkarim: Vacib ehtiyata əsasən xüms düşür.³

Sistani və Safi: Bəli, xüms düşür.⁴

Təbrizi və Vəhid: Artıq qalan məbləğ çox olduqda xüms düşür.⁵

Qeyd 1: Şəhid ailələrinin maaşı iş müqabilində əldə olunan gəlir yox, bir növ hədiyyədir. Bu səbəbdən də bu barədə fəqihlərin fətvaları müxtəlifdir.

Qeyd 2: Şəhid ailələrinin maaşından əldə olunan gəlirə (xüms ilindən artıq qalarsa) xüms düşür.

Qeyd 3: Ayətullah Nuri belə deyir: Hədiyyə hesab olunarsa, xüms düşür.

TƏQAÜDÜN XÜMSÜ

Sual 20: İşçilərin təqaüdünə nə vaxt xüms düşür?

İmam (r), Sistani və Vəhid: Müqaviləyə əsasən, maaş təqaüdə çıxdıqdan sonra alınarsa, ilin gəlirindən

¹ “Tovzihul-məsaili mərəce”, 1752-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1748-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.995; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1760-cı məsələ.

² İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.197; Xamenei, “Əcvibə”, səh.949; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.353.

³ Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.118; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1377-ci məsələ; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.335.

⁴ Sistani, “Tovzihul-məsail”, 1723-cü məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.629.

⁵ Təbrizi, “Tovzihul-məsail”, 1762-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1761-ci məsələ.

hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda ona xüms düşür. İş dövrü maaşın bir miqdarı saxlanılıb, təqaüdə çıxdıqdan sonra verildikdə onun xümsü dərhal verilməlidir.¹

(İmam (r), Sistani və Vəhiddən başqa) bütün müctəhidlərin rə'yi: Təqaüd maaşı həmin təqaüd ilinin gəliri hesab olunur və ildən artıq qaldıqda xüms düşür.²

TƏXİRƏ SALINMIŞ MAAŞIN XÜMSÜ

Sual 21: Ötən il təxirə düşüb, bu il verilən maaşın xümsü dərhal ödənməlidirmi?

(Sistani, Vəhid və Təbrizidən başqa) bütün müctəhidlərin rə'yi: Xeyir, təxirə düşmüş maaş əldə olunan ilin gəliri hesab olunur. Xüms ilindən artıq qaldıqda ona xüms düşür.³

Sistani: Bəli, onun xümsü dərhal ödənməlidir.⁴

Vəhid: Vacib ehtiyata əsasən onun xümsü dərhal ödənməlidir.⁵

Təbrizi: Xüsusi şəxs və ya şirkət üçün işlədikdə maaşının xümsünü işlədiyi il ödəməlidir. Dövlət üçün işlədikdə isə aldığı maaş əldə olunan ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda ona xüms düşür.⁶

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.130, 134; Sistani və Vəhidin katibliyi.

² Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1524-cü məsələ; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.899; Xamene, “Əcvibə”, səh.871; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.864; Behcət, Safi və Nurinin katibliyi.

³ İmam (r) “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.141; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.839; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.622; Xamenei, “Əcvibə”, səh.898; Nuri, Behcət və Məkarimin katibliyi.

⁴ Sistaninin katibliyi.

⁵ Vəhidin katibliyi.

⁶ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.867.

QADININ GƏLİRİNİN XÜMSÜ

Sual 22: Ərinin himayəsində yaşayan qadının özü üçün əldə etdiyi gəlirə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Bəli, onun xümsünü verməlidir. Lakin onun bir miqdarını ehtiyaclarına xərcləmiş olarsa, yalnız yerdə qalan hissənin xümsünü ödəməlidir.¹

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1757-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1753-cü məsələ; “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 83-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.997; Vəhidin katibliyi.

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

SƏRMAYƏ VƏ İŞ ALƏTLƏRİNİN XÜMSÜ

İŞ YERİNİN XÜMSÜ

Sual 23: Tibb məntəqəsinə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: İş qazancından hazırlandıqda xüms düşür.¹

Qeyd 1: Tibb məntəqəsi, mağaza və sair iş yerləri sərmayə hesab olunur.

Qeyd 2: Məsələnin fərzi o hala aiddir ki, xüms ödədikdən sonra dolanışiq xərci əldə etmək mümkün olsun. Dolanışiq təmin olunmadıqda uyğun sərmayə “ehtiyac duyulan sərmayə” hökmündədir.

İŞ ALƏTLƏRİNİN XÜMSÜ

Sual 24: Dış həkiminin iş alətlərinə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: İş qazancından hazırlandıqda bu alətlərə xüms düşür.²

Qeyd 1: İş alətləri sərmayə hesab olunur.

Qeyd 2: Məsələnin fərzi o hala aiddir ki, iş alətlərinin xümsünü ödəməklə maaş əldə edə bilər. Digər hallarla bağlı hökm qarşıda qeyd olunacaq.

¹ İmam (r), “Təhrirul-vəsilə”, 1-ci cild, kitabul-xüms, 13-cü məsələ; Məkarim, “Tə’liqatun əl-ə-urvətül-vüsqa”, 59-cu məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1753-cü məsələ; “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 83-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.951; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1401-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1804-cü məsələ.

² Xamenei, “Əcvibə”, səh.977; “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, kitabul-xüms, 59 və 62-ci məsələ; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1401-ci məsələ.

BANKA QOYULMUŞ PULUN XÜMSÜ

Sual 25: Banka köçürülmüş və gəlirindən istifadə olunan pula xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei, Fazil, Sistani və Məkarim: Banka köçürülmüş pul iş qazancından olarsa xüms düşür. Lakin xümsü ödəmək (hətta hissə-hissə) yaşayışını idarə edə bilməməsinə səbəb olarsa, xüms düşmür.¹

Nuri, Təbrizi və Behcət: Banka köçürülmüş pul iş qazancından olarsa yaşayış üçün lazım olan miqdara xüms düşmür. Lakin ehtiyacdan artıq qalan miqdarın xümsü verilməlidir.²

Safi və Vəhid: Banka köçürülmüş pul iş qazancından olarsa, xüms düşür. Xüms verdikdə dolanışiq xərcini ödəyib bilməzsə şər'i hakimə ödəyib sonradan borc götürə bilər.³

Qeyd 1: Banka köçürülmüş puldan əldə edilən qazanca xüms düşür.

Qeyd 2: Banka köçürülmüş pul bir növ sərmayədarlıq hesab olunur.

Qeyd 3: Banka köçürülmüş pul hədiyyə və bu kimi yollarla əldə olunduqda əsas hökmü daşıyır. (Hədiyyə bölməsinə müraciət edin)

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 59-cu məsələ; “Məsail”, 1-ci cild, səh.708; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.543; Sistani, “Əl məsailul-muntəxəbə”, 588-ci məsələ; Sistani, “Minhacus-salihin”, 1-ci cild, 1213-cü məsələ; Xameneinin kitabliyi.

² Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.271; “Tə'liqə” Təbrizi, 32-ci məsələ; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.948; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1401-ci məsələ.

³ Safi və Vəhidin kitabliyi.

SƏRMAYƏNİN XÜMSÜ

Sual 26: Çətinliklə sərmayə toplamış şəxs xüms ödədikdə yerdə qalmış miqdarla dolanışiq məqsədi olan işə başlaya bilmədikdə bu sərmayənin xümsünü verməlidirmi?

(Vəhid və Safidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər (hissə-hissə olsa da) xümsü ödədikdə dolanışiq əldə edə bilməzsə, xüms düşür.¹

Safi və Vəhid: Xüms düşür. Lakin şər`i hakimə ödəyib sonradan borc götürə bilər. (Safi və Vəhidin katibliyi)

Nuri, Təbrizi və Behcət: Sərmayənin yaşayışın təmini üçün zəruri olan hissəsinə xüms düşür. Artıq qalan hissəyə isə xüms düşür.²

QALXMIŞ QİYMƏTİN XÜMSÜ

Sual 27: Sərmayənin (torpaq, dükan, maşın və s.) xümsünü vermişəm. Lakin bir neçə il sonra onun qiyməti artıb. Artmış qiymətə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli, xüms düşür.³

Qeyd: Qeyd olmuş cavab onun satılmasının və pulunun alınması mümkün olan hallara aiddir.

¹ İmam (r) “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.35; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.543; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.765; Sistani, “Minhacul-salihin”, 1-ci cild, 1219-cu məsələ; Sistani, “Əl məsailul-muntəxəbə”, 588-ci məsələ; Xameneinin katibliyi.

² Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.271; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1401-ci məsələ; Təbrizi, “Əttə`liqətu əla minhacis-salihin”, kitabul-xüms, 32-ci məsələ.

³ İmam (r) “Təhrirul-vəsilə”, 2-ci cild, 8-ci məsələ; “Əcvibə”, səh.858; Sistani, minhacul-salihin, 1-ci cild, 1213-ci məsələ; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.872; “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 53-cü məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.275; Behcət, “Vəsiletun-nicat”, 1-ci cild, səh.1380. Safi və Vəhidin katibliyi.

MOBİL TELEFONUN XÜMSÜ

Sual 28: Mobil telefona xüms düşürmü?

**Bütün müctəhidlərin rə`yi:** Şəxsin şə`ninə uyğun və şəxsi ehtiyaclara istifadə edilərsə xüms düşmür. Qazanc əldə etmək üçün sərmayə olarsa xüms düşür.¹

Qeyd: Risalələrdə mobil sözü işlənməsə də bəyan olunmuş qayda ona da tətbiq olunur.

¹ “Ürvətül-vüsqa” 2-ci cild, 61-ci məsələ; “Tovzihul-məsaili mərace”, 1775; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1771-ci məsələ; “Əcvibə”, səh.923.

BEŞİNCİ FƏSİL

HƏDİYYƏ, BAYRAM PAYI VƏ MÜKAFATIN XÜMSÜ

HƏDİYYƏNİN XÜMSÜ

Sual 29: Atanın, ananın və istənilən bir şəxsin verdiyi hədiyyəyə xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei və Nuri: Hədiyyəyə xüms düşmür.¹

Sistani və Safi: Xüms ilindən artıq qalarsa ona xüms düşür.²

Fazil, Məkarim və Behcət: Vacib ehtiyata əsasən xüms ilindən artıq qalarsa onun xümsü verilməlidir.³

Təbrizi və Vəhid: Onun miqdarı çox və diqqəti cəlb edəcək dərəcədə olarsa, illik xərcdən artıq qaldıqda xümsü verilməlidir.⁴

Sual 30: Şiə olan, lakin malının xümsünü ödəməyən şəxsin verdiyi hədiyyənin xümsünü verməliyəmmi?

(Sistani və Təbrizidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə`yi: Hədiyyəni alan şəxsə onun xümsünü vermək vacibdir.⁵

¹ “Tovzihul-məsaili mərace”, 1753-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.850; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1749-cu məsələ.

² “Tovzihul-məsaili mərace”, 1753-cü məsələ.

³ Həmin mənbə, 175-ci məsələ.

⁴ Həmin mənbə, 1753-cü məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1761-ci məsələ.

⁵ “Tovzihul-məsaili mərace”, 2-ci cild, 1763-cü məsələ; Behcət, “Vəsiletun-nicat”, 1-ci cild, 1422-ci məsələ.

Sistani və Təbrizi: Xümsü ödəmək onu bağışlayan şəxsə vacibdir. Hədiyyəni alan şəxsə onun xümsünü vermək vacib deyil.¹

XÜMS VƏ DİN ARDICILLARI

Sual 31: Xüms hökmünü qəbul etməyən bir kəs (qeyri-şiə məzhəb və din ardıcılıqları kimi) mənə hədiyyə verir. Onun xümsünü verməliyəmmi?

(Behcətdən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Xeyr.²

Behcət: Hədiyyə olunmuş malın üzərinə xüms gəldikdə zərurət halında ondan istifadə etmək olar.³

SOVQATIN XÜMSÜ

Sual 32: Sovqata xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei və Nuri: Xeyr, xüms düşür.⁴

Təbrizi, Sistani, Safi, Məkarim, Behcət, Fazil və Vəhid: Xüms ili tamamlanmamış istifadə olunursa, ona xüms düşür.⁵

Qeyd: Sovqat hədiyyə hökmündədir.

MÜKAFATIN XÜMSÜ

Sual 33: Bank mükafatına bir il ötdükdən sonra xüms düşürmü?

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 2-ci cild, 1763-cü məsələ.

² “Tovzihul-məsaili məracə”, 1764-cü məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1760-cı məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1772-ci məsələ; Xameneinin katibliyi.

³ Behcət, “Vəsilə-tun-nicat”, 1-ci cild, 1422-ci məsələ.

⁴ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1753-cü məsələ; Xamenei, “Əc-vibə”, səh.850; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1749-cu məsələ.

⁵ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1753-cü məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail” 1761-ci məsələ.

İmam (r) və Xamenei: Mükafata xüms düşmür.¹

Fazil, Behcət və Məkarim: Vacib ehtiyata əsasən onun xümsü verilsin.²

Nuri: Hədiyyə ünvanında olarsa xüms düşmür.³

Təbrizi və Vəhid: Təxminən ilin sonunadək istifadə olunan və az dəyərli mal olarsa xüms düşmür. Digər hallarda xüms düşür.⁴

Sistani: Yarısın imanlı fəqirə sədəqə vermək şərti ilə qalan yarı hissəni özünə mülk edə bilər. Əgər özünə mülk etdiyi yarı hissə xüms ilindən artıq qalarsa ona xüms verməlidir.⁵

Safi: Xüms düşür.⁶

Qeyd: Bank mükafatı bir növ bəxşiş hesab olunur.

Sual 34: Qur`an və idman müsabiqələrində alınan mükafatlara xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei və Nuri: Xeyr, xüms düşmür.⁷

Fazil, Behcət və Məkarim: Vacib ehtiyata əsasən onun xümsü verilsin.⁸

¹ İmam (r), “Təhrirül-vəsilə”, 1-ci cild, kitabul-xüms, əl-xamis; Xamenei, “Əcvibə”, səh.851.

² Fazil, “Ürvətül-vüsqa məə tə`liqat”, 2-ci cild, kitabul-xüms, əs-sabi; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1377-ci məsələ; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.534.

³ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.350.

⁴ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.819; Vəhidin katibliyi.

⁵ “Tovzihul-məsail”, Bank mükafatları, 24-cü məsələ; “Minhacul-salihin”, babul-xüms, əs-sabi.

⁶ Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.631.

⁷ Xamenei, “Əcvibə”, səh.851; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.355; İmamın (r) katibliyi.

⁸ Fazil, “Ürvətül-vüsqa məə tə`liqat”, 2-ci cild, kitabul-xüms, əs-sabi; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.534; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1377-ci məsələ.

Təbrizi və Vəhid: Təxminən ilin sonunadək istifadə olunan və az dəyərli mal olarsa xüms düşür. Digər hallarda xüms düşür.¹

Safi və Sistani: Xüms düşür.²

Qeyd 1: Məsələ o hala aiddir ki, bir il keçsin və “məunə” (məfhumlar və terminlər bölməsinə müraciət edin) xərclərinə sərf olunmasın.

Qeyd 2: Müsabiqələrdə verilən mükafatlar bir növ bəxşiş hesab olunur.

DÖVLƏTİN BAYRAM HƏDİYYƏSİNİN XÜMSÜ

Sual 35: Dövlətin işçilərə nağd pul və qızıl sikkə şəklində verdiyi bayram hədiyyələrinə xüms düşürmü?

İmam (r) və Xamenei: Xeyir, xüms düşür.³

Safi, Sistani, Təbrizi, Məkarim və Vəhid: Xüms ilindən artıq qaldıqda ona xüms düşür.⁴

Behcət və Fazil: Xüms ilindən artıq qalarsa, vacib ehtiyata əsasən, onun xümsü verilməlidir.⁵

Nuri: Hədiyyə kimi olarsa, xüms düşür.⁶

Qeyd: Mərcələrdən bə`zisi dövlətin mükafat və bayram hədiyyələrini gəlir, bə`ziləri isə hədiyyə hesab edir.

¹ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.819; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1761-ci məsələ.

² Sistani, “Minhac-us-salihin”, kitabul-xüms, əs-sabi; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.631.

³ İmam, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.191; Xamenei, “Əcviabə”, səh.862.

⁴ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.829; Sistani, “Minhac-us-salihin”, kitabul-xüms, əs-sabi; Məkarim və Vəhidin katibliyi.

⁵ Behcət və Fazilin katibliyi.

⁶ Nurinin katibliyi.

İŞÇİLƏRƏ VERİLƏN QİYMƏTLİ KAĞIZIN XÜMSÜ

Sual 36: Dövlətin işçilərə verdiyi qiymətli kağızlara xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei və Nuri: Hədiyyə kimi olarsa xüms düşür.¹

Sistani və Safi: Xüms ilindən artıq qalarsa, ona xüms düşür.²

Fazil, Məkarim və Behcət: Hədiyyə şəklində olarsa və xüms ilindən artıq qalarsa vacib ehtiyata əsasən xüms düşür.³

Vəhid və Təbrizi: Hədiyyə şəklində, böyük və nəzərə çarpacaq dəyəri olarsa xüms ilindən artıq qaldıqda ona xüms düşür. Digər hallarda xüms düşür.⁴

Qeyd 2: İşçilərə verilən qiymətli kağızın hədiyyə və ya maaş şəklində olması məlum olmadığı üçün cavab şərtlərlə deyilmişdir.

TƏLƏBƏLƏRƏ VERİLƏN QİYMƏTLİ KAĞIZIN XÜMSÜ

Sual 37: Tələbələrə verilən qiymətli kağızlara xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei və Nuri: Xeyir, xüms düşür.⁵

¹ İmam (r) “Tovzihul-məsail”, 1753-cü məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1749-cu məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.850, 862.

² “Tovzihul-məsaili mərəce”, 1753-cü məsələ.

³ Həmin mənbə, 1753-cü məsələ.

⁴ Təbrizi, “Tovzihul-məsail”, 1762-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1761-ci məsələ.

⁵ İmam (r), “Tovzihul-məsail”, 1753-cü məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1749-cı bab; Xamenei, “Əcvibə”, səh.850, 862.

Sistani və Safi: Xüms ilindən artıq qalarsa, ona xüms düşür.¹

Fazil, Məkarim və Behcət: Xüms ilindən artıq qaldıqda vacib ehtiyata əsasən xüms düşür.²

Vəhid və Təbrizi: Böyük və diqqətə cəran dəyəri olarsa və xüms ilindən artıq qalarsa, ona xüms düşür.³

Qeyd: Tələbələrə verilən qiymətli kağız hədiyyə hesab olunur.

TƏQAÜDÇÜLƏRƏ VERİLƏN HƏDİYYƏNİN XÜMSÜ

Sual 38: İşçilərə təqaüdə çıxdıqdan sonra verilən mükafatlara xüms düşürmü?

İmam (r) və Nuri: Hədiyyə şəklində olarsa xüms düşür.⁴

Xamenei: Mükafata xüms düşür. (Xameneinin katibliyi)

Təbrizi, Vəhid, Safi, Fazil, Behcət və Məkarim: Xüms ilindən artıq qaldıqda, ona xüms düşür.⁵

Sistani: Hədiyyə şəklində olarsa xüms ilindən artıq qaldıqda ona xüms düşür.⁶

TƏHSİL XƏRCİNİN XÜMSÜ

Sual 39: Valideynin övlada verdiyi təhsil xərcinə xüms düşürmü?

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”.

² Həmin mənbə, 1753-cü məsələ.

³ Təbrizi, “Tovzihul-məsail”, 1762-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1761-ci məsələ.

⁴ İmam (r) və Nurinin katibliyi.

⁵ Fazil, “Cameul-Məsail”, 1-ci cild, səh.865; Təbrizi, Vəhid, Safi, Behcət və Məkarimin katibliyi.

⁶ “Tovzihul-məsail məracə”, 1753-cü məsələ.

İmam (r), Xamenei və Nuri: Əgər həmin məbləği bağışlasalar xüms düşmür.¹

Təbrizi və Vəhid: Əgər həmin məbləği bağışlasalar, mal çox olarsa və ildən artıq qalarsa xüms düşür.²

Sistani və Safi: Əgər həmin məbləği bağışlasalar və xüms ilindən artıq qalsa, xümsü verilməlidir.³

Fazil, Məkarim və Behcət: Əgər həmin məbləği bağışlasalar və xüms ilindən artıq qalsa, vacib ehtiyata əsasən xümsü verilməlidir.⁴

Qeyd: Valideynin övlada verdiyi pul bir növ hədiyyədir. Beləliklə, hədiyyə hökmündədir. Əgər bu məbləğ onların mülkü olmazsa, ildən artıq qalan miqdarın xümsünü valideyin verməlidir.⁵

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1753-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.850; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1749-cü məsələ.

² Təbrizi, “İstiftaat”, səh.812; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1761-ci məsələ.

³ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1753-cü məsələ.

⁴ Həmin mənbə, 1753-cü məsələ.

⁵ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1775-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1771-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.900; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1783-cü məsələ.

ALTINCI FƏSİL

MEHRİYYƏ VƏ İRSİN XÜMSÜ

MEHRİYYƏNİN XÜMSÜ

Sual 40: Qadının mehriyyəsinə xüms düşürmü?
(Behcətdən başqa) bütün müctəhidlərin rə`yi:
Xeyir.¹

Behcət: İlin xərcindən artıq qalarsa vacib ehtiyata
əsasən xümsü verilməlidir.²

İRSİN XÜMSÜ

Sual 41: Yaxın qohumlardan (ata, ana və həyat
yoldaşı) çatan irsə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Xeyr.³

Sual 42: İrs qalmış əmlakın bugünkü qiyməti
qalxdıqda, onu satarkən artmış miqdarın xümsü
verilməlidirmi?

İmam (r), Xamenei, Təbrizi, Sistani, Nuri, Behcət
və Vəhid: Xüms düşmür.⁴

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1754-cü məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1750-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.861; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1762-ci məsələ.

² Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1378-ci məsələ.

³ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1754-cü məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1750-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.858; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1762-ci məsələ.

⁴ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.87; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.967; Xamenei, “Əcvibə”, səh.858; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.360; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1778-ci məsələ; Behcət, “Vəsilitun-nicat”, 1380-cı məsələ.

Məkarim və Safi: Artmış miqdar satılan ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda onun xümsü verilməlidir.¹

Fazil: Artmış miqdar ilin gəliri hesab olunur. Xüms ilindən artıq qalarsa ehtiyata əsasən xümsü verilsin.²

Sual 43: İrsi dəyərinin artması məqsədi ilə saxladıqda, satıldıqdan sonra onun qiymətinin artmış hissəsinin xümsü verilməlidirmi?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli.³

¹ Safi, “Cameul-əhkam”, 1-ci cild, səh.684; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1492-ci məsələ.

² Fazil, “Cameul-məsail”, 1-ci cild, səh.859.

³ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.360; Xamenei, “Əcvibə”, səh.858; Təbrizi, “Əttə`liqə əla minhacis-salihin”, 1213-cü məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.684; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1492-ci məsələ; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.859; “Təhrir”, 2-ci cild, 8-ci məsələ; “Vəsiletun-nicat”, 1-ci cild, 1380-cı məsələ; Sistani, “Minhacis-salihin”, 1213-cü məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail” 1778-ci məsələ.

YEDDİNCİ FƏSİL

EHTİYAT PULUN XÜMSÜ

EHTİYAT PULUN XÜMSÜ

Sual 44: Püşk məqsədi ilə bankda toplanmış pulun xümsü varmı?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: İş qazancı ilə hazırlansa və xüms ilindən bir il keçsə ona xüms düşür.¹

Qeyd: Hədiyyəyə xüms düşməsi e'tiqadında olan şəxslərin nəzərinə əsasən hədiyyə şəklində əldə olunsa da ilin sonunda ehtiyat pulun xümsü verilməlidir.

Sual 45: Zəruri yaşayış vasitələrinin alınması üçün saxlanılmış pula xüms düşürmü?

İmam (r), Təbrizi, Sistani, Məkarim və Vəhid: Bir il ötdükdən sonra xüms düşür.²

Safi: Hal-hazırda bu vasitəyə ehtiyacı varsa və onu hazırlamaq bir neçə il ehtiyat pulu yığmadan mümkün deyilsə, xüms düşmür.³

Xamenei: Əgər ehtiyacı olduğu vasitələri yaxın gələcəkdə (məsələn, xüms ilindən “3” ay sonraya qədər) hazırlamaq üçün ehtiyat pul yığıbsa və xüms vermək bu işin qarşısını alırsa, xüms düşmür.⁴

¹ “Tovzihul-məsaili mərəcə”, 1752-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1748-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1760-cı məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.954.

² İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.24; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.856; Sistani, xüms, ş.8; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.516; Vəhidin kitabliyi.

³ Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.738.

⁴ Xamenei, “Əcvibə”, səh.987, 860.

Nuri: Ehtiyat pulu yığmadan gələcəkdə ehtiyacı olduğu vasitələri hazırlaya bilmirsə, xüms düşmür.¹

Fazil və Behcət: Ehtiyat pulu yığmadan gələcəkdə ehtiyaclarını ödəyə bilməzsə qısa müddət ərzində (məsələn “3” ilə qədər) yığılan ehtiyat pula xüms düşmür.²

Qeyd: Əgər ehtiyat pulu gələcəkdə ehtiyacı olduğu şeylərə xərcləməzsə onun xümsünü verməlidir.

Sual 26: Əgər qənaət edib (gəlirimizin bir hissəsini) ehtiyat pul yığsaq, onun xümsünü verməliyikmi?

Bütün müctəhidlərin rəyi: Bəli, əgər bir il keçərsə xüms verilməlidir.³

EV ALMAQ ÜÇÜN YIĞILMIŞ PULUN XÜMSÜ

Sual 47: Ev almaq üçün banka qoyulmuş və bir neçə il bankda qalmış pula xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei, Sistani, Təbrizi, Məkarim və Vəhid: Bəli, xüms düşür.⁴

Fazil, Behcət və Nuri: Əgər ehtiyacı olduğu evi almaq üçün başqa yol yoxdursa, ehtiyat üçün yığılmış pula xüms düşmür.⁵

¹ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.330.

² Fazil, Camiul-məsail, 1-ci cild, səh.748; Behcət “Tovzihul-məsail”, 1391-ci məsələ.

³ “Tovzihul-məsaili məracə”, 2-ci cild, 1756-cı məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 752-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1764-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.955.

⁴ Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.533; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.889; Xamenei, “Əcvibə”, səh.908; Sistani, xüms, ş.10; İmam (r) və Vəhidin katibliyi.

⁵ Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.677; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1391-ci məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.328.

Safi: Hal-hazırda evə ehtiyacı olsa, ev onun şə`ninə uyğun olarsa və başqa heç bir yolu olmazsa yığılan pula xüms düşmür.¹

Qeyd: Qeyd olunmuş pula xüms düşmədiyinə e`tiqadı olan mərcələr buyururlar: Gələcəkdə ev alınmasına sərf olmazsa bu pulun xümsü verilməlidir.

¹ Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.706.

SƏKKİZİNCİ FƏSİL

HƏCC VƏ ZİYARƏT XÜMSÜ

HƏCC QƏBZİNİN XÜMSÜ

Sual 48: Vacib həcc qeydiyyatına düşmək üçün (həmən ilin gəlirindən) hesaba köçürülən və bir ili ötmüş pula xüms düşürmü?

İmam (r) və Fazil: Həcc vacib olduqda qeydiyyatda düşüb, pul köçürməkdən başqa yolla getmək mümkün olmazsa, xüms düşür. Digər hallarda xüms verilməlidir.¹

Xamenei: Əgər köçürülmüş məbləğ həcc və ziyarət təşkilatı ilə bağlanmış müqavilədəki qiymət ünvanında olarsa xümsü yoxdur.²

Behcət, Məkarim və Safi: Xümsü yoxdur.³

Sistani: Əgər başqa yolla (zəhmət çəkmədən) həccə getmək mümkün deyilsə, xüms düşür. (Sistaninin katibliyi)

Təbrizi və Vəhid: Xümsü verilməlidir.⁴

Nuri: Həccin vacib olduğu ilin gəlirindən köçürülmüş pulun xümsü yoxdur.⁵

ÜMRƏ HƏCCİNİN QƏBZİNİN XÜMSÜ

Sual 49: Tibb universiteti tələbəsiyəm. İyun ayından mart ayınadək olan maaşımı bir dəfəyə alıb ümrə

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.43; Fazil, “Camiul-məsail”, 2-ci cild, səh.493.

² Xamenei, “Əcvibə”, səh.972.

³ Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.541; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.700; Behcətin katibliyi.

⁴ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.873; Vəhidin katibliyi.

⁵ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.324.

həccinə getmək üçün qeydiyyatda durdum. Bu pula xüms düşürmü?

İmam (r), Sistani, Təbrizi, Fazil və Vəhid: Bəli, xüms ilinin sonunadək ümrə səfərinə getməsə, pulun xümsünü verməlidir.¹

Safi, Məkarim və Nuri: Xeyr, xümsü yoxdur.²

Behcət: Əgər pul köçürtmədən başqa yolla getmək mümkün deyilsə, hesaba köçürülmüş pula xüms düşür.³

Xamenei: Köçürülmüş məbləğ həcc və ziyarət təşkilatı ilə bağlanmış qərar əsasında ümrə həccə səfərinin qiyməti ünvanında olarsa xümsü yoxdur.⁴

ZİYARƏT ÜÇÜN TOPLANAN EHTİYAT PULUNUN XÜMSÜ

Sual 50: Ümrə və müstəhəb ziyarətlər üçün toplanan pula xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli, bir il ötdükdən sonra xümsü verilməlidir.⁵

¹ İmam (r) “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.108; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.873; Fazil, “Camiul-məsail”, 2-ci cild, səh.493; Vəhid və Sistaninin katibliyi.

² Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.701; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.541; Nurinin katibliyi.

³ Behcət, “Vəsiletun-nicat”, 1389-cu məsələ.

⁴ Xamenei, “Əcvibə”, səh.972.

⁵ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.108; Xamenei, “Əcvibə”, səh.908; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1748-ci məsələ; “Tovzihul-məsaili mərəce”, 1752-ci məsələ; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.873; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1760-cı məsələ.

DOQQUZUNCU FƏSİL

TORPAQ VƏ MƏSKƏN XÜMSÜ

TORPAQ XÜMSÜ

Sual 51: Gəlirimdən iki il sonra ev düzəldib yaşamaq üçün torpaq almışam. İl tamam olduqda onun xümsünü verməliyəmmi?

(Təbrizi, Sistani, Məkarim və Vəhiddən başqa) bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər yaşayış üçün evin hazırlanması yalnız bu yolla mümkündürsə alınmış torpağın xümsü yoxdur.¹

Məkarim: Xümsü yoxdur.²

Təbrizi və Vəhid: Torpağın xümsünü hazırkı qiyməti əsasında verilməlidir.³

Sistani: Birbaşa ev almağa imkanı çatmırsa və onun kimi şəxslər tədricən ev hazırlayırsa (bu işin tərkii ailə qarşısında səhlənkərlilik hesab olunur) alınmış torpağa xüms düşür.⁴

Sual 52: İş qazancından torpaq almışam və il tamamlandıqda xümsünü ödəmişəm. Bu torpağı qiymətinin qalxmasına görə saxlamışam. Bir neçə ildən sonra qiymətin qalxmış hissəsinin xümsün verməliyəmmi?

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.23; Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.283; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.675; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1391-ci məsələ; Sistani, “Minhacul-salehin”, 1-ci cild, 1219-cu məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.719; Xamenei, “Əcvibə”, səh.902, 956.

² Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.514.

³ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.804; Vəhidin kitabliyi.

⁴ “Minhacul-salehin”, 1219-cu məsələ.

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Torpağın dəyərinin artmış miqdarına xüms düşür.¹

Qeyd: Qeyd olunmuş cavab o hala aiddir ki, torpağı satmaq və pulunu əldə etmək mümkün olsun.

TİKİLİNİN XÜMSÜ

Sual 53: Gəlirimdən ehtiyacılı olduğum torpağı alıb, tədricən iki il ərzində ev tikməyə başlamışam. Evə tam tikilmədiyi ildə xüms düşürmü?

(Behcət, Təbrizi, Sitani və Vəhiddən başqa) bütün müctəhidlərin rə`yi: Xeyr, ev tikmək üçün hazırlanmış materiallara xüms düşür.²

Behcət: Əgər evi bir başa hazırlaya bilmirsə aldığı tikinti materiallarına xüms düşür.³

Təbrizi və Vəhid: Məskunlaşma ilindən öncə tikilidə işlənmiş və ya artıq qalmış materialların xümsü hazırkı qiymətlə ödənilir.⁴

Sistani: Əgər birdəfəyə ev almağa imkanı çatmırsa və adətən onun kimi şəxslər tədricən ev hazırlayırsa

¹ İmam (r) “Təhrirul-Vəsilə”, 2-ci cild, səh.8; Xamenei, “Əcvibə”, səh.858; Sistani, “Minhacus-salehin”, 1213-cü məsələ; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.872; Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.275; Behcət, “Vəsiletun-nicat”, 1380-cı məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1804-cü məsələ; “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 53-cü məsələ; Safinin katibliyi.

² İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.58; “Təhrirul-vəsilə”, 17-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.902, 956; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.514; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.720; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.692.

³ Behcət, “Tövzihul-məsail”, 1391-ci məsələ.

⁴ “İstiftaat”, səh.961; “Əttə`liqə əla minhacus-salehin”, 1-ci məsələ; Vəhidin katibliyi.

(Bunun tərkii ailə qarşısında səhlənkarlıq sayılır.) bu halda yarıtikili evə xüms düşür.¹

SATILMIŞ EVİN XÜMSÜ

Sual 54: Bir şəxs iş qazancından ev alır və bir müddət yaşadıqdan sonra başqa bir ev tikmək üçün həmin evi satır. Xüms ili tamamlandıqdan sonra satılmış evin puluna xüms düşürmü?

İmam (r): Satılmış evin puluna dərhal xüms düşür; evi başqa bir evlə əvəz etdikdə xümsü yoxdur.²

Sistani, Təbrizi, Safi və Fazil: Satışdan olan qazanca (alış qiyməti və satış qiymətinin fərqi) xüms düşür.³

Xamenei və Məkarim: Xümsü yoxdur.⁴

Behcət və Nuri: Əgər satılmış evin pulu olmadan başqa bir ev hazırlaya bilmirsə, bu halda xüms ilinədək qalan pulun xümsü yoxdur.⁵

Vəhid: Vacib ehtiyata əsasən satışda olan qazanca (alış və satış qiymətinin fərqi) xüms düşür.⁶

İCARƏNİN XÜMSÜ

Sual 55: (Məskunlaşmadan öncə) evin icarəyə verilmiş yuxarı mərtəbəsinə xüms düşürmü?

¹ “Minhacus-salehin”, 1219-cu məsələ.

² İmam (r) “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.65, 173.

³ Sistani, “Minhacus-salehin”, 1213-cü məsələ; Safi, “Tovzihul-məsail”, 1790 və 1779-cu məsələ; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.841; Fazil, “Camiul-məsail”, 2-ci cild, səh.485.

⁴ Xamenei, “Əcvibə”, səh.986; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.314.

⁵ Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1391-ci məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.263.

⁶ Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1778-ci məsələ.

İmam (r), Fazil, Sistani, Məkarim və Xamenei: Sərmayə hökmündədir və xümsü ödənməlidir; əgər xümsü ödədikdə dolanışiq xərcələrini ödəyə bilməzsə, xümsü yoxdur.¹

Nuri, Təbrizi və Behcət: Sərmayənin yaşayışın idarəsi üçün zəruri olan hissəsinə (evin digər təbəqəsi) xüms düşmür. Lakin qalan hissələrə xüms düşür.²

Safi: Sərmayə hökmündədir və xümsü ödənməlidir. Əgər xüms verdikdə dolana bilməzsə, şər'i hakimə ödəyib sonra ondan borc götürə bilər.³

Sual 56: İki mərtəbəli ev tikmişik və bir ildən artıq hər iki mərtəbədə yaşamışiq (hər iki mərtəbəyə ehtiyac var). Dolanışığın təmini üçün onun bir mərtəbəsini müvəqqəti olaraq icarəyə verməyi qərara almışiq. Bu mərtəbəyə ilin sonunda xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rəyi: Evin mərtəbəsinin özünə xüms düşmür. Lakin icarə puluna (əgər xüms ilindən artıq qalarsa) xüms düşür.⁴

Qeyd: Qeyd olunmuş sualda evin mərtəbəsi müvəqqəti olaraq istifadə etməməyinizə baxmayaraq

¹ İmam (r), "İstiftaat", 1-ci cild, səh.35; Məkarim, "İstiftaat", 2-ci cild, səh.543; Fazil, "Camiul-məsail", 1-ci cild, səh.765, 708; Xameneinin katibliyi.

² Nuri, "İstiftaat", 1-ci cild, səh.271; "Tə'liqə", Təbrizi, 32-ci məsələ; Təbrizi, "İstiftaat", səh.948; Behcət, "Tovzihul-məsail", 1401-ci məsələ.

³ Safi, "Camiul-məsail", 1-ci cild, səh.647, 656; katiblik.

⁴ İmam (r), "İstiftaat", 1-ci cild, səh.41; Safi, "Camiul-əhkam", 1-ci cild, səh.715, 740; Xamenei, "Əcvibə", səh.888, 899, 922; Təbrizi, "İstiftaat", səh.826, 888; Məkarim, "Tivzihul-məsail", 1507-ci məsələ; Nuri, "İstiftaat", 1-ci cild, səh.267; Fazil, "Camiul-məsail", 1-ci cild, səh.702; Behcət, "Tovzihul-məsail", 1376-cı məsələ; Vəhid və Sistininin katibliyi

“məunə” xərclərindən xaric deyil. Buna görə də ona xüms düşmür.

“RƏHN” XÜMSÜ

Sual 57: İş qazancından əldə edilmiş və rəhn kimi ev sahibinə ödənen pula xüms düşürmü? (Rəhn ev sahibinə ev müqabilində müvəqqəti olaraq verilən puldur.)

İmam (r) və Sistani: Xüms düşür. Əldə edilən kimi və ya əldə edilməsi mümkün olan zaman dərhal xümsü ödənməlidir.¹

Məkarim və Safi: “Rəhn” pulu “məunə” xərclərindəndir və xümsü yoxdur. Lakin onu sonradan geri alsa və pula ehtiyacı olmasa ehtiyata əsasən xümsü ödənməlidir.²

Behcət, Təbrizi, Fazil və Vəhid: Əgər rəhn pulu olmadan ev ehtiyacını təmin edə bilmirsə, xüms düşmür. Həmin pul geri alınan zaman ona ehtiyac olmazsa və ilin sonunda artıq qalarsa xümsü var.³

Nuri: Əgər başqa yolla icarəyə ev götürə bilmirsə xatırlanmış məbləğə xüms düşmür.⁴

Xamenei: Uyğun məqsədə çatmaq üçün bu pula ehtiyacı olan zaman onun xümsünü vermək vacib deyil. Lakin onu geri alan zaman (başqa bir yeri icarəyə götürməyə ehtiyacı olmazsa) xümsünü verməlidir.⁵

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.116; Fazil, “Camoul-məsail”, 1-ci cild, səh.687; Sistaninin katibliyi.

² Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.524, “Tovzihul-məsail”, 506-cı məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.707.

³ Behcət, “Tovzihul-məsail” 1396-cı məsələ; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.687, 688; Vəhid və Təbrizinin katibliyi.

⁴ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.344.

⁵ Xamenei, “Əcvibə”, səh.897, 945.

Qeyd: Məsələnin fərzi o hala aiddir ki, evin rəhni şəər'i müamilə şəklində həyata keçmiş olsun.

ONUNCU FƏSİL

YAŞAYIŞ VƏ TOY VASİTƏLƏRİNİN XÜMSÜ

YAŞAYIŞ VASİTƏLƏRİNİN XÜMSÜ

Sual 58: Ehtiyacı olduğu şeyi gəlirindən alan insan bir müddət sonra bu şeyə ehtiyac hiss etməsə onun xümsünü verməlidirmi?

İmam (r): Vacib ehtiyata əsasən xüms ilindən artıq qalarsa, onun xümsünü verməlidir.¹

Məkarim, Təbrizi, Xamenei və Vəhid: Bütün hallarda xümsü yoxdur.²

Fazil, Safi və Nuri: Əgər həmin il ərzində (alış ili) bu şeyə ehtiyacı olmazsa və xüms ilindən artıq qalarsa xümsü verilməlidir. Əgər alış ilindən sonra bu şeyə ehtiyacı olmazsa, xümsü yoxdur.³

Sistani: Əgər həmin il ərzində (alış ili) bu şeyə ehtiyacı olmazsa və xüms ilindən artıq qalarsa vacib ehtiyata əsasən xümsü ödənməlidir. Əgər alış ilindən sonra bu şeyə ehtiyacı olmazsa xümsü yoxdur.⁴

Behcət: Əgər xüms ilindən artıq qalarsa, xümsü verilməlidir.⁵

¹ İmam (r), “Təhrirul-vəsile”, 2-ci cild, 16-cı məsələ.

² “Tovzihul-məsaili məracə”, 1781-ci məsələ; Xamenei “Əcvibə”, səh.899; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1789-cu məsələ.

³ Safi, “Tovzihul-məsail”, 1790-cı məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1751-ci məsələ; Fazil, “Ürvətül-vüsqa məə tə’liqat”, 2-ci cild, 67-ci məsələ.

⁴ “Minhacus-salehin”, 1-ci cild, 1223-cü məsələ.

⁵ Behcətin katibliyi.

Sual 59: Ehtiyacım olan vasitələr almışam; lakin aldığım vaxtdan bir il keçməsinə baxmayaraq onlardan heç istifadə etməmişəm. Bu vasitələrə xüms düşürmü?

(Sistani və Vəhiddən başqa) Bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər istifadə olunacağı gözlənilibsə, xümsü yoxdur.¹

Sistani: Onun xümsünü verməlidir. Evdə olması zərurət doğuran, adətən əvvəlcədən hazırlanan və ehtiyac zamanı dərhal hazırlanması mümkün olmayan əşya olarsa, xümsü yoxdur. (Sistaninin katibliyi)

Vəhid: Xüms düşür.²

Qeyd: Mərcələrin risalələrində “kitab” ifadəsinin işlənməsinə baxmayaraq bu hökm təkcə kitaba yox, insanın ehtiyacı olduğu bütün vasitələrə şamil olur.

Sual 60: İş qazancından (soyuducu, kompüter, kitab kimi) ehtiyac olan vasitələr alındıqdan bir müddət sonra satılır. Satılmış əşyaların puluna xüms düşürmü?

İmam (r): Əgər həmin il satılsa, xüms ilindən qalan pulun xümsü verilməlidir. Əgər alış ilindən sonra satılsa xüms ilinin tamamlanmasını gözləmədən dərhal bu pulun xümsü verilməlidir. Əgər bu vasitələri başqa vasitələrlə əvəz edərsə xümsü yoxdur.³

Fazil: Əgər həmin il (alış ili) satılırsa xüms ilindən artıq qalan pulun xümsü verilməlidir. Əgər alış ilindən sonra satarsa (alış və satış qiymətində olan fərqlərin miqdarı)

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.41; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.740; Xamenei, “Əcvibə”, səh.922, 904; Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.267; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.702; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1376-cı məsələ; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.888, 826; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1507-ci məsələ.

² Vəhidin katibliyi.

³ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.173, 72, 74.

ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda xümsü verilməlidir.¹

Nuri: Əgər həmin il (alış ili) satılarsa, xüms ilindən artıq qalan pula xüms düşür. Əgər alış ilindən sonra satılarsa bu pulun xümsü yoxdur.²

Təbrizi: Alış qiyməti ilə satış qiymətinin fərqinin miqdarı ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda ona xüms düşür.³

Xamenei və Məkarim: Ehtiyacı olan vasitələri satdıqda bu pula heç bir halda xüms düşmür.⁴

Behcət: Xüms ilindən artıq qalarsa ona xüms düşür.⁵

Safi və Sistani: Əgər həmin il (alış ili) satılarsa vacib ehtiyata əsasən onun xüms ilindən artıq qalan puluna xüms düşür. Əgər alış ilindən sonra satarsa, yalnız alış və satış qiymətinin fərqi qaldıqda ona xüms düşür.⁶

Vəhid: Yalnız alış və satış qiymətinin fərqi qaldıqda vacib ehtiyata əsasən ona xüms düşür.⁷

¹ “Ürvətil-vüsqa məə tə`liqat”, 2-ci cild, 67-ci məsələ; “Camiul-məsail”, 2-ci cild, səh.485.

² Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.263; “Tovzihul-məsail”, 1777-ci məsələ.

³ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.841.

⁴ Xamenei, “Əcvibə”, səh.986; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.314.

⁵ Behcətin kitabliyi.

⁶ Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.710, 714; “Tovzihul-məsail”, 1790 və 1779-cu məsələ; Sistani, “Minhacul-salehin”, 1-ci cild, 1223-cü məsələ; “Tovzihul-məsail”, 1751-ci məsələ.

⁷ Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1778-ci məsələ.

CEHİZİN XÜMSÜ

Sual 61: Qızın ailəsi ehtiyacılı olduğu cehizi bir dəfəyə almaq imkanında deyil. Əgər iş qazancından tədricən cehiz alsalar, bu əşyalara xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei, Sistani, Nuri, Fazil və Vəhid: Əgər il ərzində, həmənlə ilin gəlirindən hazırlasalar və şənlərinə uyğun olsa xümsü yoxdur.¹

Safi və Behcət: Qızın ərə getmək yaşına yaxın olduğu vaxtda hazırlanan cehizə xüms düşür.²

Məkarim: Əvvəlcədən cehiz toplamaq adı xərcəldən və xalq arasında yayılmış bir iş, onu toplamamaq isə eyb hesab olunarsa xümsü yoxdur.³

Təbrizi: İzdivac ilində toplanan hissənin xümsü yoxdur. Əvvəlki illərdə hazırlanan hissənin isə vacib ehtiyata əsasən xümsü verilməlidir. Bəli, yetkinlik yaşına çatmazdan öncə ona bağışlanan əmlakın xümsünü vermək qıza vacib deyil.⁴

Sual 62: İl tamamlandıqdan sonra cehiz almaq üçün ehtiyat saxlanmış qazanc puluna (bir dəfəyə cehiz almağa imkan olmadığı üçün) xüms düşürmü?

İmam (r), Təbrizi, Safi, Sistani, Məkarim və Vəhid: Bəli, xüms düşür.⁵

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1777-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.905, 917; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1773-cü məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1785-ci məsələ.

² Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.748; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1391-ci məsələ.

³ Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.548; “Tovzihul-məsaili məracə”, 777-ci məsələ.

⁴ Təbrizi, “Tovzihul-məsail”, 1786-cı məsələ; “İstiftaat”, səh.822.

⁵ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.25; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.836, 891; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.748; Məkarim, “İstiftaat”, 2-

Nuri: Xümsü yoxdur.¹

Fazil və Behcət: Əgər ehtiyat yığılmış pul qısa müddət ərzində saxlanarsa (məsələn üç ilə qədər) xümsü yoxdur.²

Xamenei: Əgər yaxın gələcəkdə (məsələn, xüms ilindən iki-üç ay sonrayadək) cehiz almaq üçün ehtiyat pulu yığılarsa və onun xümsünü verdikdə cehiz almaq mümkün olmazsa, xümsü yoxdur.³

BƏYLİK ƏŞYALARININ XÜMSÜ

Sual 63: Oğlanların toydan öncə izdivac üçün topladığı əşyalar cehiz kimidirmi və xümsü yoxdurmu?

İmam (r), Xamenei, Fazil, Behcət və Nuri: Əgər ehtiyacları olduğu şeyləri lazım olan vaxtda hazırlaya bilmirlərsə və bu şeyləri həmin ilin gəlirindən hazırlayırlarsa, xümsü yoxdur.⁴

Təbrizi və Safi: Xüms düşür.⁵

Məkarim, Sistani və Vəhid: Əgər bu iş qızın cehizinin hazırlanması kimi xalq arasında yayılmış və adi xərc hesab olunarsa, xümsü yoxdur.⁶

ci cild, səh.516; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1783-cü məsələ; Sistani, xüms, ş.8.

¹ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.380.

² Fazil, “Camiul məsail”, 1-ci cild, səh.748; Behcət, “Tozvihul-məsail”, səh.391.

³ Xamenei, “Əcvibə”, səh.860, 987.

⁴ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.23; Xamenei, “Əcvibə”, səh.917, 905; Fazil, “Camiul məsail”, 1-ci cild, səh.748; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1391-ci məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.334.

⁵ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.880, 903; Safi, “Camiul-əhkam”, h.1, səh.747.

⁶ Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.548; Sistani, “Minhac-us-salehin”, 1-ci cild, 1228-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1785-ci məsələ.

İZDİVAC PULUNUN XÜMSÜ

Sual 64: İzdivac üçün saxlanmış pula xüms düşürmü?

İmam (r), Məkarim, Sistani, Təbrizi və Safi: Xüms düşür.¹

Xamenei: Əgər yaxın gələcəkdə (məsələn xüms ilindən üç ay sonrayadək) həyata keçən izdivacın xərclərini ödəmək üçün ehtiyat pulu yığılırsa və xüms vermək bu şeylərin hazırlanmasına mane olursa, xümsü yoxdur.²

Nuri: Xümsü yoxdur.³

Fazil və Behcət: Əgər ehtiyat pulun yığılması qısa müddət ərzində və orta həddə (məsələn, üç ilə qədər) olarsa, xümsü yoxdur.⁴

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.24; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.516; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.880; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.747; Sistani, xüms, ş.8.

² Xamenei, “Əcvibə” səh.860, 978.

³ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.330.

⁴ Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.748; Behcət, “Tivzihul-məsail”, 1391-ci məsələ.

ON BİRİNCİ FƏSİL

MAŞIN VƏ NƏQLİYYAT VASİTƏLƏRİNİN XÜMSÜ

NƏQLİYYAT VASİTƏLƏRİNİN XÜMSÜ

Sual 65: Minik maşınına xüms düşürmü? Motosiklet və velosibet necə?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər qazanc vasitəsi deyilsə, ona ehtiyac varsa, həmçinin özü və ailəsinin şə'ninə uyğundursa xümsü yoxdur.¹

Qeyd: Məsələ o hala aiddir ki, nəqliyyat vasitəsini həmin ilin qazancından əldə etsin.

Sual 66: İş qazancından əldə edilmiş, bə'zən şəxsi, bə'zən isə yük daşımaq, kirayə və qazanc üçün istifadə olunan nəqliyyat vasitəsinə (məsələn, minik maşını və yük maşını) xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Şə'ninə uyğun olan və şəxsi ehtiyacları üçün istifadə etdiyi hissəsinə xüms düşür. Lakin qazanc məqsədi ilə istifadə olunan hissəsinə xüms düşür.²

Qeyd: Misal üçün nəqliyyat vasitəsinin dəyəri üç milyon manatdır. Bir şəxs ilin yarısını bu vasitədən qazanc məqsədi ilə istifadə etmiş, qalan altı ayı isə şəxsi ehtiyaclarına sərf etmişdir. Xüms ili tamamlandıqda nəqliyyat vasitəsinin dəyərinin yarısının xümsünü verməlidir. (Üç yüz min manat)

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 61-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.923.

² Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.711; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.339; Sistani, Xamenei, İmam (r), Məkarim, Behcət, Təbrizi və Safinin katibliyi.

Qeyd: Əgər nəqliyyat vasitəsini özü və ailəsinin yaşayış ehtiyacları üçün alıbsa və bə`zən təsadüf olaraq onunla qazanc əldə edərsə, xümsü yoxdur.

Sual 67: İşçi maaşından minik maşını almışam ki, onunla qazanc əldə edib dolanışığımı idarə edəm. Çünki dolanışığım, üçün işçi maaşım kifayət etmir. Bu maşına xüms düşürmü?

İmam (r), Fazil, Sistani, Məkarim və Xamenei: Sərmayəyə xüms düşür. Əgər onun xümsünü verdikdə (hərçənd hissə-hissə) qalan hissə ilə dolanışığın idarə edə bilməzsə xümsü yoxdur.¹

Nuri, Təbrizi və Behcət: Sərmayənin (maşın) dolanışığın idarəsi üçün zəruri olan miqdarına xüms düşür. Lakin qalan miqdarın xümsü verilməlidir.²

Safi və Vəhid: Sərmayəyə xüms düşür. Əgər xümsü ödədikdə dolanışığını idarə edə bilmirsə, şər'i hakimə ödəyib sonradan ondan borc götürə bilər.³

Qeyd: Əlbəttə, maşınla işləməkdən əldə olunan qazanca xüms düşür.

MAŞIN SATIŞININ XÜMSÜ

Sual 68: Mən bir il öncə ehtiyacım olduğu minik maşını almışdım. Sonradan onu satıb puluna yeni model maşın almışam. Yeni maşına verdiyim pulun qalan

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 59-cu məsələ; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.708, 765; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.543; Sistani, “Əl-məsailul-muntəxəbə”, 588-ci məsələ; Xameneinin katibliyi.

² Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.271; Təbrizi, “Əttə`liqə əla minhacis-salihin”, 32-ci məsələ; “İstiftaat”, səh.948; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1401-ci məsələ.

³ Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.647, 656; Safi və Vəhidin katibliyi.

hissəsini də ilin gəlirindən ödəmişəm. Xüms verməliyəmmi?

İmam (r): Satdığınız birinci maşının pulunun xümsü dərhal verilməlidir. Əgər maşını yeni maşınla əvəz etsəniz, xümsü yoxdur.¹

**(İmamdan (r) başqa) Bütün müctəhidlərin rə`yi:** Əgər yeni avtomobilə ehtiyacınız varsa və şə`ninizə uyğun olarsa, xümsü yoxdur.²

Qeyd 1: Məsələ o hala aiddir ki, xüms ili tamamlanmamış satılmış maşının pulu ilə yeni maşın alsın. Əgər bu pul xüms ilinin sonunadək qalarsa, evin satış pulu sualının hökmündə olacaq.

Qeyd 2: Bə`zi mərcələr maşın sözünü işlətməsələr də, maşınla başqa ehtiyac olan vasitələr arasında bu cəhətdən fərq yoxdur.

AVTOMOBİL İSTİQRAZININ XÜMSÜ

Sual 69: Ehtiyac duyulan avtomobili almaq üçün hesaba köçürülən qazanc puluna il tamamlandıqda xüms düşürmü?

İmam (r), Sistani, Təbrizi, Safi və Vəhid: Xüms düşür.³

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.72, 74, 173.

² Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.701; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.342, 1-ci cild, səh.265; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.890; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.714; Sistani, “Minhacus-salehin”, 1-ci cild, 1123-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.886; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.314; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1778-ci məsələ; Behcətin kitabliyi.

³ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.98; Sistani, Təbrizi və Vəhidin kitabliyi.

Məkarim: Əgər beh ünvanında hesaba köçürülübsə, xümsü yoxdur. Əmanət şəklində olarsa, xümsü var.¹

Behcət, Nuri, Fazil və Xamenei: Əgər maşına ehtiyac olarsa və onu yalnız hesaba pul köçürmək yolu ilə almaq mümkündürsə, xümsü yoxdur.²

Qeyd 1: Uyğun təşkilata köçürülən pulun qazancı olarsa, bir il ötdükdən sonra ona xüms düşür.

Qeyd 2: Qeyd olunmuş hökm yalnız avtomobilə yox, ehtiyac duyulan və pul köçürmək yolu ilə alınan hər bir vasitəyə şamil olunur.

Sual 70: Bir nəfər xüms ilinin ortalarında şəxsi istifadəsi üçün maşın alır. Əgər onu xüms ilə tamamlandıqdan sonra təhvil götürərsə, xümsünü verməlidirmi?

(Sistanidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Xeyr, xüms vermək lazım deyil.³

Sistani: Onun xümsünü günün qiyməti ilə verməlidir.⁴

Qeyd: Həzrət ayətullah Sistani əşyanın məuna xərclərindən olmasında hazırkı istifadəsini (xüms ilindən öncə) şərt bilir.

¹ Məkarimin kitabliyi.

² Behcət, “Vəsiletun-nicat”, 1389-cu məsələ; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.704; Xamenei, “Əcvibə”, səh.883; Nurinin kitabliyi.

³ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.155; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1391-ci məsələ; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.533; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.704; Xamenei, “Əcvibə”, səh.883; Nuri, Safi, və Təbrizinin kitabliyi.

⁴ Sistaninin kitabliyi.

ON İKİNCİ FƏSİL

BORC GÖTÜRÜLMÜŞ PULUN XÜMSÜ

BANKDAN BORC GÖTÜRÜLMÜŞ PULUN XÜMSÜ

Sual 71: Bankda borc kimi xeyriyyə məqsədi ilə verilən sərmayəyə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Borcun xüms ilinin sonunadək (iş qazancından) ödənən hissəsinə xüms düşür.¹

Qeyd 1: Götürülmüş borcdan əldə olunmuş qazanca (xüms ilindən artıq qaldıqda) xüms düşür.

Qeyd 2: Əgər qeyd olunmuş sərmayəyə ehtiyac olarsa, bu (vaxtında bu barədə danışılmış) ehtiyac duyulan sərmayənin hökmünü daşıyır.

TƏLƏBƏLƏRƏ VERİLƏN BORCUN XÜMSÜ

Sual 72: Tələbələrə verilən borca xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər borcun hissələrini sonrakı illərdə əldə edərlərsə, xümsü yoxdur.²

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.165; Xamenei, “Əcvibə”, səh.867; Sistani, “Tovzihul-məsail”, 1757-ci məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.727; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1379-cu məsələ; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.311; Təbrizi, “Siratun-nəcat”, 1-ci cild, səh.1389; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.332; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.843, “Tivzihul-məsaili mərəce”, 1788-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1796-cı məsələ.

² İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.165; Xamenei, “Əcvibə”, səh.867; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.311; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1379-cu məsələ; Təbrizi, “Siratun-nicat”, 1-ci cild, səh.1389; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.727; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.843; Sistani, “Tovzihul-məsail”, 1757-ci məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.332; Vəhidin katibliyi.

Qeyd 1: Borcun hissələri ödəndikdən sonra bir yerə toplanan məbləğə xüms düşür.

Qeyd 2: Qeyd olunmuş borcdan hasil olan gəlirə (xüms ilindən artıq qaldıqda) xüms düşür.

İZDİVAC ÜÇÜN VERİLƏN BORCUN XÜMSÜ

Sual 73: İzdivac üçün verilən borca xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər borcun hissələrini sonrakı illərdə əldə edərlərsə, xümsü yoxdur.¹

Qeyd 1: Borcun hissələri ödəndikdən sonra bir yerə toplanmış məbləğə xüms düşür.

Qeyd 2: Qeyd olunmuş borcdan hasil olan gəlirə (xüms ilindən artıq qalarsa) xüms düşür.

SƏRMAYƏ ÜÇÜN GÖTÜRÜLƏN BORCUN XÜMSÜ

Sual 74: Səmayəsini artırmaq üçün borc pul götürən şəxs öz borcunu ilin gəlirindən ödəyə bilərmi?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Xeyr, öz borcunu iş qazancından ödəyə bilməz, onun xümsünü verməlidir.²

XEYRİYYƏ MƏQSƏDİ İLƏ VERİLƏN ("QƏRZUL-HƏSNƏ") BORCUN XÜMSÜ

Sual 75: İş qazancından əldə etdiyim və xeyriyyə məqsədi ilə başqasına borc verdim pulun xümsü varmı?

¹ İmam (r), "İstiftaat", 1-ci cild, səh.165; Xamenei, "Əcvibə", səh.867; Məkarim, "İstiftaat", 1-ci cild, səh.727; Fazil, "Camiul-məsail", 1-ci cild, səh.843; Sistani, "Tovzihul-məsail", 1757-ci məsələ; Nuri, "İstiftaat", 2-ci cild, səh.332; Vəhidin kitabliyi.

² "Tovzihul-məsaili məracə", 1788-ci məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1784-cü məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.877; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1796-cı məsələ.

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər xüms ilinin sonunda onu (əziyyətsiz) almaq mümkün olarsa, xümsü verilməlidir. Digər hallarda isə hər vaxt alarsa, dərhal xümsünü verməlidir.¹

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.96; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.833; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.319; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1379-cu məsələ; Sistani, “Minhacus-salehin”, 1-ci cild, səh.1251; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.372; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.946; Xamenei, “Əcvibə”, səh.870; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.621; Vəhidin katibliyi.

ON ÜÇÜNCÜ FƏSİL

SİKKƏ VƏ QIZILIN XÜMSÜ

SİKKƏNİN XÜMSÜ

Sual 76: “Bəhari-azadi” sikkələrinə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər iş qazancından əldə olunarsa və ilin xərclərindən artıq qalarsa xüms düşür.¹

Qeyd 1: “Bəhari-azadi” sikkəsi məunə xərclərindən (yaşayış xərclərindən) sayılmır. Ona görə də il tamamlandıqda ona xüms düşür.

Qeyd 2: Hədiyyəyə xüms düşdüyünü hesab edən müctəhidlərin rə`yinə əsasən, əgər “Bəhare-azadi” sikkəsi bağışlanmış olsa və ilin xərcindən artıq qalarsa, xümsü verilməlidir.

QIZILIN XÜMSÜ

Sual 77: Ehtiyat saxlanmış qızıla xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər iş qazancından alınıbsa və ondan heç cürə istifadə olunmursa xüms ili tamamlandıqda, xümsü verilməlidir.²

¹ Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.649; “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 1-ci məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.628; Xamenei, “Əcvibə”, səh.952.

² Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.868; Xamenei, “Əcvibə”, səh.900; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.623; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.336; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.306; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.825; “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, kitabul-xüms, 61-ci məsələ.

Qeyd: Əgər qızıl ona bəxşiş olunarsa və ya onu bağışlanmış pulla alarsa, hədiyyə hökmündədir. (Müraciət edin: Hədiyyənin xümsü hökmlərinə)

Sual 78: Kişi üçün olan qızıl üzüyə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Bəli, haram yolunda istifadə olunan pul məənə xərclərindən deyil və onun xümsü verilməlidir.¹

Qeyd: Ağ qızıl (əsil platin) kişi üçün haram deyil və xümsü yoxdur.

ZİNƏT ƏŞYALARININ XÜMSÜ

Sual 79: Ərin öz həyat yoldaşı üçün iş qazancından aldığı qadın zinət əşyaları və qızıla xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər orta həddə və onun şə'ninə uyğun olarsa, xümsü yoxdur.²

Sual 80: Bir xanım öz maaşından həmişə istifadə etdiyi zinət əşyaları və qızıl alır. Onun ərinin bu sahədə sərf etməyə pulu yoxdur. Qadın bu növ əşyaların xümsünü verməlidirmi?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər orta həddə şə'ninə uyğun olarsa, xümsü yoxdur.³

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 61-ci məsələ; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.9; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1523-cü məsələ; Xameneinin katibliyi.

² “Ürvətül-vüsqa”, 1-ci cild, səh.61; Xamenei, “Əcvibə”, səh.900; Tovzihul-məsaili mərace”, 1775-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1783-cü məsələ.

³ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 83-cü məsələ; “Tovzihul-məsaili mərace”, 1757-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.998; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1783-cü məsələ.

Sual 81: Bir qədər qızıl hədiyyə alan və hal-hazırda ondan istifadə edən qadın, bu əşyaların xümsünü verməlidirmi?

İmam (r), Xamenei və Nuri: Xeyr, hədiyyəyə xüms düşmür.¹

Fazil, Təbrizi, Sistani, Behcət, Safi, Məkarim və Vəhid: Əgər qeyd olunmuş zinət alətləri ehtiyacına və şə`ninə uyğun olarsa, xümsü yoxdur.²

QIZIL SATIŞININ XÜMSÜ

Sual 82: Yoldaşım qızıl və zinət əşyaları alıb, mənə bağışlayır. Lakin bir neçə il istifadə etdikdən sonra onları satıram. Satılmış əşyaların puluna xüms düşürmü?

İmam (r), Xamenei, Məkarim, Fazil, Təbrizi, Sistani və Vəhid: Satılmış əşyanın puluna heç bir halda xüms düşmür.³

Sistani, Safi və Nuri: Alış qiyməti ilə satış qiymətinin fərqlinin miqdarı ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda, ona xüms düşür.⁴

¹ İmam (r), “Tovzihul-məsail”, 1753-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.850; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1749-cu məsələ.

² Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.306; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.623; “Tovzihul-məsaili mərace”, 1775-ci məsələ; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.623; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.825; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1783-cü məsələ.

³ İmam (r), “Tovzihul-məsail”, 1770 və 1753-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.858; Fazil, “Camiul-məsail”, 2-ci cild, səh.485; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.314; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.841; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1778-ci məsələ.

⁴ “Tovzihul-məsaili mərace”, 1770 və 1781-ci məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.625; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1766-ci məsələ; “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.359.

Behcət: Əgər satılmış əşyanın pulu xüms ilindən artıq qalarsa, vacib ehtiyata əsasən ona xüms düşür.¹

Sual 83: Qadının öz gəlirindən alıb bəzəndiyi zinət əşyalarına və qızıla satıldıqdan sonra xüms düşürmü?

İmam (r): Əgər həmin ildə (alış ili) satılırsa, xüms ilindən artıq qalan pulun xümsü verilməlidir. Əgər sonrakı illərdə satarsa dərhal onun xümsünü verməlidir.²

Nuri: Əgər həmin il (alış ili) satılırsa, xüms ilindən artıq qalan pulun xümsü verilməlidir. Əgər sonrakı illərdə satılırsa, onun puluna xüms düşür.³

Fazil: Əgər həmin il (alış ili) satılırsa, xüms ilindən artıq qalan pulun xümsü verilməlidir. Əgər sonrakı illərdə satılırsa (alış və satış qiymətinin fərqlinin miqdarı) ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda xümsü verilməlidir.⁴

Sistani və Safi: Əgər həmin il (alış ili) satılırsa, xüms ilindən artıq qalan pulun vacib ehtiyata əsasən xümsü verilməlidir. Əgər sonrakı illərdə satılırsa (alış və satış qiymətinin fərqlinin miqdarı) ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda xümsü verilməlidir.⁵

Xamenei və Məkarim: Onun satış puluna heç bir halda xüms düşür.⁶

¹ Behcətin kitabliyi.

² İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.23, 72, 173.

³ Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.263; “Tovzihul-məsail”, 1777-ci məsələ.

⁴ Fazil, “Camiul-məsail”, 2-ci cild, səh.485, “Əttə’liqat ələl-Ürvət-il-vüsqa”, 2-ci cild, 67-ci məsələ.

⁵ Sistani, “Tovzihul-məsail”, 1751-ci məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.625, 710, 714; “Tovzihul-məsail”, 1790 və 1779-cu məsələ.

⁶ Xamenei, “Əcvibə”, səh.986; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.314.

Behcət: Satış pulu xüms ilindən artıq qalarsa, vacib ehtiyata əsasən xümsü verilməlidir.¹

Təbrizi: Alış və satış qiymətinin fərqlinin miqdarı ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda, onun xümsü verilməlidir.²

Vəhid: Alış və satış qiymətinin fərqlinin miqdarı ilin gəliri hesab olunur və xüms ilindən artıq qaldıqda, vacib ehtiyata əsasən, onun xümsü verilməlidir.³

¹ Behcətin katibliyi.

² Təbrizi, “İstiftaat”, səh.841.

³ Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1778-ci məsələ.

ON DÖRDÜNCÜ FƏSİL

KİTAB VƏ KOMPÜTERİN XÜMSÜ

KİTABIN XÜMSÜ

Sual 84: Kitaba xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər kitaba ehtiyacı olarsa və şə'ninə uyğun olarsa, xümsü yoxdur.¹

Sual 85: Sonrakı kurslar üçün aldığım kitablara xüms düşürmü?

İmam (r) və Xamenei: Əgər bu kitablara almağa ehtiyacı olarsa və şə'ninə uyğun olarsa, xümsü yoxdur.²

Fazil, Behcət, Sistani və Nuri: Xüms düşür. Əgər bu kitablara sonrakı illərdə ala bilmirsinizsə, bu halda xümsü yoxdur.³

Təbrizi, Məkarim, Safi və Vəhid: Bəli, xüms düşür.⁴

Sual 86 : Ehtiyacım olan kitabdan bir il istifadə etməsəm, ona xüms düşürmü?

(Sistani və Vəhiddən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər istifadə olunacağı gözlənilirsə

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 61-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.899.

² İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.89; Xamenei, “Əcvibə”, səh.899.

³ Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.748; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1391-ci məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.341; Sistaninin katibliyi.

⁴ Təbrizi, “İstiftaat”, səh.805; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1507-ci məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.738, 744; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1783-cü məsələ.

və şəxsin şə`ninə uyğundursa, xümsü yoxdur. Baxmayaraq ki, təsadüf nəticəsində bir il istifadə olunmur.¹

Sistani və Vəhid: Xümsü verilməlidir.²

TƏHSİL VƏSAİTLƏRİNİN XÜMSÜ

Sual 87: Təhsil vasitələrinə (məsələn, dəftər və qələm) xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər qələm və dəftər istifadə olunmadan xüms ilindən artıq qalarsa ona xüms düşür.³

KOMPÜTERİN XÜMSÜ

Sual 88: Kompüter və ona aid avadanlığa xüms düşürmü?

**Bütün müctəhidlərin rə`yi:** Əgər kompüter və ona aid avadanlığa ehtiyac duyularsa və eyni zamanda şəxsin şə`ninə uyğun olarsa xümsü yoxdur.⁴

Qeyd: Risalələrdə kompüter barəsində söhbət olunmasa da, qeyd olunmuş qayda hazırkı suala da tətbiq olunur.

Sual 89: Ehtiyacım olduğu üçün kompüter almışam. Lakin təsadüf nəticəsində bir il ondan istifadə etməmişəm. Ona xüms düşürmü?

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.91; Xamenei, “Əcvibə”, səh.899; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.734; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.888; Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.267; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.704; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1507-ci məsələ; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1376-cı məsələ.

² Sistani və Vəhidin katibliyi.

³ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 67-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.922.

⁴ “Ürvətül-vüsqa”, 61-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.899.

(Vəhid və Sistanidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər istifadə olunacağı gözlənilirsə və şəxsın şə'ninə uyğundursa, xümsü yoxdur. Baxmayaraq ki, təsadüf nəticəsində bir il istifadə olunmayıb.¹

Vəhid və Sistani: Xümsü verilməlidir.²

Qeyd: Mərcələrin risalə və istiftaatlarında qeyd olunmuş cavab kitab barəsindədir. Lakin bu cəhətdən kompüterlə kitab arasında heç bir fərq yoxdur.

KASET VƏ CD-NİN XÜMSÜ

Sual 90: CD və kasetə xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər CD və kasetə ehtiyac duyularsa, xümsü yoxdur.³

Qeyd 1: Əgər CD və kaset xüms ilinin sonunadək istifadə olunmazsa, ona xüms düşür.

Qeyd 2: Əxlaqsız və qadağa qoyulmuş CD və kasetlər haramdır. Bu növ CD və kasetlərə xüms düşür.

Qeyd 3: Risalələrdə CD və kaset barəsində danışılmasa da, qeyd olunmuş qayda hazırkı suala da tətbiq olunur.

¹ İmam (r), "İstiftaat", 1-ci cild, səh.91; Xamenei, "Əcvibə", səh.899; Fazil, "Camiul-məsail", 1-ci cild, səh.734; Təbrizi, "İstiftaat", səh.888; Nuri, "İstiftaat", 1-ci cild, səh.267; Safi, "Camiul-əhkam", 1-ci cild, səh.704; Məkarim, "Tovzihul-məsail", 1507-ci məsələ; Behcət, "Tovzihul-məsail", 1376-cı məsələ.

² Sistani və Vəhidin katibliyi.

³ "Ürvətül-vüsqa", 61-ci məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.899.

ON BEŞİNCİ FƏSİL

XÜMSÜN ÖDƏNMƏSİ

XÜMSÜN ÖDƏNMƏ YERİ

Sual 91: Xümsü kimə verməliyik?

İmam (r): Öz mərcəyə təqlidinə (təqlid etdiyi müctəhidə) və ya onunla məsrəfdə kəmiyyət və keyfiyyət baxımından eyni nəzərdə olan müctəhidə ödəməlidir. Eyni zamanda mərcə təqlidinin icazə verdiyi yerlərə sərf edə bilər.¹

Xamenei: Gərək xümsü müsəlmanların vəliyyəi əmrinə (rəhbərinə) ya da onun vəkilinə versin. Əgər öz mərcə təqlidinin fətvasına əməl etsə də, vəzifəsi boynundan götürülər.²

Fazil, Nuri, Məkarim, Behcət və Vəhid: İmamın (ə) payını öz mərcə təqlidinə, ya da onunla məsrəfdə kəmiyyət və keyfiyyət baxımından eyni nəzərdə olan müctəhidə verməlidir. Eyni zamanda mərcəyə təqlidinin icazə verdiyi yerlərə sərf edə bilər. Seyidlərin payını isə vacib ehtiyata əsasən öz mərcəyə təqlidinə, ya da onun icazəsi ilə seyidlərə verməlidir.³

Təbrizi: İmamın (ə) səhmini öz mərcəyə təqlidinə və ya onun icazə verdiyi yerlərə çatdırmalıdır. Əgər başqa müctəhidə vermək istəsə vacib ehtiyata əsasən öz mərcəyə təqlidindən icazə almalıdır. Seyidlərin payını isə onların özünə vermək olar.⁴

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1834-cü məsələ.

² Xamenei, “Əcvibə”, səh.1004, 1002.

³ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1834-cü məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1830-cu məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1843-cü məsələ.

⁴ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1834-cü məsələ.

Sistani: İmamın (ə) səhmini öz mərcəyə təqlidinə və ya onun icazə verdiyi yerlərə çatdırılmalıdır. Vacib ehtiyata əsasən o ə`ləm və bütün cəhətlərdən agah mərcə olmalıdır. Seyidlərin səhmini isə onların özünə vermək olar.¹

Safi: İmamın (ə) səhmini öz mərcəyə təqlidinə və ya məsrəfdə kəmiyyət və keyfiyyət cəhətdən onunla eyni nəzərdə olan müctəhidə verməlidir. Eyni zamanda mərcəyə təqlidinin icazə verdiyi yerlərə sərf edə bilər. Seyidlərin payını onların özünə vermək olar.²

Qeyd: Xüms iki hissəyə bölünür. Onun yarısı imamın (ə) səhmi, yarısı isə seyidlərin səhmidir. Böyük ayətullahlar Sistani, Təbrizi və Safi seyidlərin səhmini ödəməkdə müctəhid icazəsini lazım bilmirlər.

XÜMS VƏ XEYİR İŞLƏR

Sual 92: Məsələni bilməmək və cahillik səbəbindən bir şəxs seyidlərin və mə'sum imamın (ə) səhmini xeyir bir işə sərf edib. Lakin bu işi camiuş-şərait müctəhidin icazəsi olmadan edib. Bu şəxs nə etməlidir?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Öz mərcəyə təqlidinə və ya onun nümayəndəsinə bu işini xatırlatmalıdır. Əgər o məsləhət görərsə bu şəxs vəzifəsini ödəmiş hesab olunacaq.³

İmamın səhmi məsələsi camiuş-şərait müctəhiddən asılı olduğu üçün bu işdə elm və cəhlin heç bir tə'siri yoxdur. Bu iş müctəhidin öhdəsinə buraxılmalıdır. Əgər

¹ Həmin mənbə.

² Həmin mənbə.

³ "Tovzihul-məsaili məracə", 1834-cü məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1830-cu məsələ; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1843-cü məsələ.

onun icazəsi olmadan sərf edərsə, bu məsələni onunla araya qoymalıdır.

XÜMS VƏ MƏDƏNİYYƏT İŞLƏRİ

Sual 93: Xümsü mədəniyyət işlərinə və elmi müəssisələrin və məktəblərin təmirinə sərf etmək olarmı?

Bütün müctəhidlərin rəyi: Şər'i hakimin icazəsinə uyğun sərf olunmalıdır.¹

¹ “Tovzihul-məsaili mərəcə”, 1834-cü məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 830-cu məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1843-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.1003, 1004.

ON ALTINCI FƏSİL

SEYİDLƏRİN PAYI

SEYİDLƏRİN PAYI

Sual 94: Kişi öhdəsində olan xərclərin ödənməsi üçün seyid zövcəsinə və övladlarına (məsələn yemək və geyim üçün) seyid payından verə bilərmi?

(Məkarim, Xamenei və Vəhiddən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'i: Vacib ehtiyata əsasən icazə verilmir.¹

Məkarim, Xamenei və Vəhid: Xeyir, icazə verilmir.²

Sual 95: Kişi öz seyid zövcəsi və övladlarına onun öhdəsində olmayan xərclərinə sərf etmələri üçün seyid payından verə bilərmi?

İmam (r) və Xamenei: Şər'i hakimin icazəsi olmadan icazə verilmir.³

Behcət, Fazil, Məkarim, Nuri və Vəhid: İmamın (ə) payını şər'i hakimin icazəsi olmadan verməyə icazə yoxdur. Seyidlərin payını isə vacib ehtiyata əsasən şər'i hakimin icazəsi ilə verməlidir.⁴

¹ "Tovzihul-məsaili məracə", 1841 və 1842-ci məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1837 və 1838-ci məsələ; "Ürvətül-vüsqa", 2-ci cild, qismətül-xüms, 5-ci məsələ.

² "Tovzihul-məsaili məracə", 1841 və 1842-ci məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.1021; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1850-ci məsələ.

³ "Ürvətül-vüsqa", 2-ci cild, qismətül-xüms, 5-ci məsələ; "Tovzihul-məsaili məracə", 1841, 1842 və 1834-cü məsələ; Xamenei "Əcvibə", səh.1017 və 1021.

⁴ "Tovzihul-məsaili məracə", 1834-cü məsələ; Məkarim, "İstiftaət", 1-ci cild, səh.355; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1830, 1837 və 1838; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1843 və 1850-ci məsələ.

Təbrizi, Sistani və Safi: Seyidlərin payını vermək olar. Lakin imamın (ə) payı şər'i hakimin icazəsi ilə verilməlidir.¹

Sual 96: Seyid ata övladının təhsil xərclərini xümsdən ödəyə bilərmə?

İmam (r) və Xamenei: Şər'i hakimin icazəsi olmadan icazə yoxdur.²

Behcət, Fazil, Məkarim, Nuri və Vəhid: İmamın (ə) payını şər'i hakimin icazəsi olmadan verməyə icazə yoxdur. Seyidlərin payı isə vacib ehtiyata əsasən şər'i hakimin icazəsi ilə verilməlidir.³

Təbrizi, Sistani və Safi: Seyidlərin payını vermək olar; lakin imamın (ə) payı şər'i hakimin icazəsi ilə verilməlidir.⁴

Qeyd: Təhsil xərcləri dolanışıq və vacib xərclərdən deyil.

Sual 97: Xümsü ehtiyaclı seyid tələbəyə verə bilərim?

İmam (r) və Xamenei: Şər'i hakimin icazəsi olmadan bu işə icazə yoxdur.⁵

Fazil, Nuri, Məkarim, Behcət və Vəhid: İmamın payını şər'i hakimin icazəsi olmadan vermək olmaz.

¹ "Tovzihul-məsaili məracə", 1834-cü məsələ.

² Həmin mənbə, 1834-cü məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.1017.

³ "Tovzihul-məsaili məracə", 1834-cü məsələ; Məkarim, "İstiftaat", 1-ci cild, səh.355; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1830-cu məsələ; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1843-cü məsələ.

⁴ "Tovzihul-məsaili məracə", 1834-cü məsələ.

⁵ Xamenei, "Əcvibə", səh.1017; "Tovzihul-məsaili məracə", 834-cü məsələ.

Seyidlərin payı isə vacib ehtiyata əsasən şər'i hakimın icazəsilə verilməlidir.¹

Təbrizi, Sistani və Safi: Seyidlərin payını vermək olar. Lakin imamın (ə) payı şər'i hakimın icazəsi ilə verilməlidir.²

Sual 98: İlin xərcindən artıq ruzisi olan seyidə xüms vermək olarmı?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Xeyr, seyidlərin payının verilməsində fəqirliyin nəzərə alınması şərtidir.³

Sual 99: Seyidlərə illik xərclərindən artıq xüms vermək olarmı?

İmam (r), Xamenei, Fazil, Nuri, Sistani, Safi, Təbrizi və Vəhid: Vacib ehtiyata əsasən bu işə icazə yoxdur.⁴

Behcət: Bəli. Lakin müstəhəb ehtiyat budur ki, fəqir seyidə bir ilin xərcindən artıq verilməsin.⁵

Məkarim: Xeyir, icazə yoxdur.⁶

Sual 100: Günahkar seyidə xüms vermək olarmı?

(Behcət və Sistanidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər xüms vermək onun günah etməyinə kömək olarsa, icazə verilmir.¹

¹ "Tovzihul-məsaili məracə", 1834-cü məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsail", 830-cu məsələ; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1843-cü məsələ.

² "Tovzihul-məsaili məracə", 1834-cü məsələ.

³ "Tovzihul-məsaili məracə", 1834-cü məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsaili", 1830-cu məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.1020; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1843-cü məsələ.

⁴ "Tovzihul-məsaili məracə", 1844-cü məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1840-cı məsələ; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1853-cü məsələ; Xameneinin katibliyi.

⁵ Behcət, "Tovzihul-məsail", 1456-cı məsələ.

⁶ "Tə'liqat əl-əlvət-il-vüsqa", kitabul-xüms, 2-ci fəsil, 6-cı məsələ.

Behcət və Sistani: Əgər xüms vermək onun günah etməsinə kömək olarsa vacib ehtiyata əsasən, icazə yoxdur.²

SEYİD QADININ XÜMSÜ

Sual 101: Ərinin dolanışığı idarə edə bilməyən fəqir seyid qadına seyid payını vermək olarmı?

İmam (r) və Xamenei: Şər'i hakimnin icazəsi olmadan icazə yoxdur.³

Behcət, Fazil, Məkarim, Nuri və Vəhid: Vacib ehtiyata əsasən şər'i hakimnin icazəsi olmalıdır.⁴

Təbrizi, Sistani və Safi: Bəli, icazə verilir.⁵

Sual 102: Yalnız ana tərəfdən seyid olan kəsə seyid payı düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Xeyir, seyid payı yalnız ata tərəfindən seyid olan kəslərə düşür.⁶

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1838-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 834-cü məsələ; “Tə'liqat əl-əl-ürvətül-vüsqa”, qismətul-xüms, 1-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1847-ci məsələ.

² “Tovzihul-məsaili məracə”, 1838-ci məsələ.

³ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1834-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.1017.

⁴ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1834-cü məsələ; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.355; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1830 və 1839-cu məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1843 və 1852-ci məsələ.

⁵ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1834-cü məsələ.

⁶ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, kitabul-xüms, 2-ci fəsil, 3-cü məsələ; Bütün müctəhidlərin katibliyi.

ON YEDDİNCİ FƏSİL

XÜMS VERMƏYİN ZAMAN VƏ ŞƏRTLƏRİ

XÜMSDƏ NİYYƏT

Sual 103: Xüms verdikdə, Allaha yaxınlıq məqsədi şərtirmi?

(Sistanidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli, Allaha yaxınlıq qəsdi şərtidir.¹

Sistani: Vacib ehtiyata əsasən Allaha yaxınlıq məqsədi şərtidir.²

Qeyd: Xüms verdikdə Allaha yaxınlıq məqsədi bu deməkdir ki, xüms dünyəvi məqsədlər yox, Allahın əmrinin yerinə yetirilməsi üçün verilsin.

ŞƏMSİ VƏ QƏMƏRİ İL

Sual 104: Xüms ili qəməri, yoxsa şəmsi ilə olmalıdır?

(Behcət və Vəhiddən başqa) Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bu iki il arasında fərq yoxdur və hər biri xüms ili ola bilər.³

Behcət: Şəmsi təqviminə uyğun iş görən əkinçi və onun kimi hər bir şəxs öz illik hesabını şəmsi təqvimlə götürə bilər, lakin digər şəxslər öz illik hesablarını qəməri ilə götürməlidirlər.⁴

¹ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.312; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1447-ci məsələ; Məkarim, İmam (r), Xamenei, Fəzil, Təbrizi və Safinin katibliyi.

² Sistani, “Əl-məsailul-muntəxəbə”, 625-ci məsələ.

³ “Tovzihul-məsail”, 1762-ci məsələ; Xamenei, “Əcəvibə”, səh.999.

⁴ Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1385-ci məsələ.

Vəhid: Vacib ehtiyata əsasən qəməri illə götürsünlər.¹

XÜMS İLİNİN BAŞLANGICI

Sual 105: Xüms ili hansı vaxtda başlamalıdır?

İmam (r), Xamenei, Fazil, Behcət və Safi: Gündəlik tədrici qazanc əldə edən (məsələn, tacir) şəxslərin işə başladıkları vaxt, fəhlə və işçilərin birinci maaşlarını aldıkları vaxt, əkinçi və onun kimilərin işə birinci məhsullarını əldə etdikləri zaman onlar üçün xüms ilinin başlanğıcıdır. Əgər bu qazanclar ilin xərcindən artıq qalarsa, xümsü verilməlidir.²

Məkarim, Nuri və Təbrizi: Hər bir şəxsin birinci qazancı onun xüms ilinin başlanğıcıdır. Əgər bu qazanc ilin gəlirindən artıq qalarsa, xümsü verilməlidir.³

Sistani və Vəhid: Hər bir kəsin işə başladığı gün onun xüms ilinin başlanğıcıdır. Əgər onun qazancı ilin xərcindən artıq qalarsa, xümsü verilməlidir.⁴

Sual 106: İl ərzində bir dəfə təsadüfən müamilə edən şəxsin xüms ili nə vaxt başlanır?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: İş, sənəti olmayan və təsadüfən müamilə edən şəxsin qazanc əldə etdiyi gün

¹ Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1385-ci məsələ.

² İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.135; Xamenei, “Əcvibə”, səh.995; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.806 və 814; Behcət, “Vəsiletun-nicat”, 1382-ci məsələ; Safi, “Tovzihul-məsail”, 1774-cü məsələ; “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.608.

³ Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.310; Təbrizi, “Əttəliqat əla minhacis-salehin”, 1218-cı məsələ; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1486-cı məsələ.

⁴ Sistani, “Əl -məsailul-muntəxəbə”, 593-cü məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1773-cü məsələ.

onun xüms ilinin başlanğıcıdır. Əgər onun qazancı ilin xərcindən artıq qalarsa, xümsü verilməlidir.¹

XÜMS İLİNİ DƏYİŞMƏK

Sual 107: Xüms ilinin hesab vaxtını dəyişmək olarmı?

(Xameneidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: İlin hesabını istənilən qədər önə salmaq olar. Lakin şər'i hakimin icazəsi olmadan onu tə'xirə salmaq olmaz.²

Xamenei: Şər'i hakimin icazəsi olmadan xüms ilini önə və ya tə'xirə salmaq olmaz.³

Qeyd: Əlbəttə xüms sahiblərinə zərəri olmayan halda xüms ilini önə salmaq olar. Məsələn, ilin ortalarında qazancının xümsünü ayırsa, xüms ili üçün başlanğıc götürə bilər və bir il ötdükdən sonra ilin hesabını aparar.

SUBAY ŞƏXSİN XÜMS İLİ

Sual 108: Valideynləri ilə yaşayan subay cavanlara xüms ilini tə'yin etmək vacibdirmi?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər subay cavanın şəxsi gəliri (az miqdarda olsa da) olarsa, ona xüms ili tə'yin edib illik gəlirini hesablamaq vacibdir. Əgər

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1765-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1761-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1773-cü məsələ.

² Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.353; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.809; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.320; Sistani, “Əl-məsailul-müntəxəbə”, 611-ci məsələ; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.620; İmam (r), Behcət və Təbrizinin katibliyi.

³ Xamenei, “Əcvibə”, səh.1000.

qazancından bir ilin sonunadək artıq qalarsa, xümsünü verməlidir.¹

Qeyd: Hədiyyə, mükafat və bu kimi digər gəlirlərə xüms düşdüyü hesab olunan halda uyğun xümsü gənclər də ödəməlidir.

YETKİNLİK YAŞINA ÇATMAMIŞ ŞƏXSLƏRİN XÜMS İLİ

Sual 109: Sərmayəsi olan və qazanc əldə edən yetkinlik yaşına çatmamış cavanlara xüms vacibdirmi?

İmam (r), Xamenei, Məkarim və Behcət: Vacib ehtiyata əsasən yetkinlik yaşına çatdıqdan sonra onun xümsünü verməlidir.²

Təbrizi: Xeyr, yetkinlik yaşına çatdıqdan sonra onun xümsünü vermək vacib deyil.³

Sistani, Fazil, Safi, Nuri və Vəhid: Bəli, xümsü vermək onun valideyninə vacibdir. Əgər valideyn onun xümsünü verməzsə, yetkinlik yaşına çatdıqdan sonra uşaq özü bu xümsü ödəməlidir.⁴

YOXSUL ŞƏXSİN XÜMS İLİ

Sual 110: İllik xərcindən az gəlir əldə edən şəxsin ilin sonunda bir qədər pulu və ya yeməyi artıq qalarsa, ona xüms ili tə`yin etmək və xüms vermək vacibdirmi?

¹ Xamenei, “Əcvibə”, səh.996; “Tovzihul-məsail mərace”, 1752-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1748-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1760-cı məsələ.

² “Tovzihul-məsaili mərace”, 1794-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.1035.

³ Təbrizi, “Tovzihul-məsail”, 1802-ci məsələ.

⁴ “Tovzihul-məsaili mərace”, 1794-cü məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.382; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1802-ci məsələ.

İmam (r), Xamenei, Fazil, Məkarim, Safi, Təbrizi, Sistani və Vəhid: Bəli, əgər onun qazancı il ərzində ehtiyaclarına sərf olmazsa və xüms ilindən artıq qalarsa, xümsü verilməlidir.¹

Behcət və Nuri: Xeyr. Əgər ilin sonunda pul və ya məunə xərclərindən olan bə'zi şeylər artıq qalarsa, onları öz ehtiyaclarına sərf edə bilər. Bu şeylərə xüms düşmür.²

BİR NEÇƏ SƏNƏTİ OLAN ŞƏXSİN XÜMS İLİ

Sual 111: Mənim iki sənətim var. Həm dərs deyirəm, həm də maşınla işləyirəm. Sənətlərimin hər biri üçün ayrıca hesab vaxtı tə'yin edə bilərəmmi?

(Məkarimdən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Bəli.³

Məkarim: Xeyr, gərək hər iki sənətin gəlirini ilin sonunda birlikdə hesab etsin.⁴

¹ Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.807; Xamenei, “Əcvibə”, səh.996; Məkarim, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.308; İmam (r), Təbrizi, Safi, Sistani və Vəhidin katibliyi.

² Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.318; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1400-cü məsələ.

³ İmam (r), “Təhrirul-vəsilə”, 1-ci cild, “Əl-Xamis”, 12-ci məsələ; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.319; Xamenei, “Əcvibə”, səh.964; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.597; Təbrizi, “Siratun-nəcat”, 2-ci cild, səh.559; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.810; “Tovzihul-məsaili mərəce”, 1773-cü məsələ; Behcət, “Vəsiletun-nicat”, 1384-cü məsələ; Sistaninin katibliyi.

⁴ “Tovzihul-məsaili mərəce”, 1773-cü məsələ.

ON SƏKKİZİNCİ FƏSİL

XÜMSÜN HESABLANMASI

XÜMSÜN HESABLANMASI

Sual 112: Xümsün hesablanma yolunu bildirin.

Əkinçilər, işçilər, fəhlələr, tacirlər və hər bir qazanc əldə edən şəxs üçün özünə xüms ili təyin etmək vacibdir. Xüms aşağıdakı şəkildə hesablanmalıdır:

Birinci qazancdan (əlbəttə xüms ilinin başlanmasında mərcələr arasında fikir ayrılığı var. Müraciət edin: Xüms ilinin zamanı bölməsinə) bir il ötdükdən sonra, həmin gün ilin hesab günüdür. Məunə xərclərindən istifadə olunduqda əsas aradan gedən (məsələn, yemək, yuyucu maddələr, dəftər, qələm və sair) hər bir şey xüms ilindən artıq qalarsa və bazarda dəyəri olarsa, günün qiyməti ilə xümsü verilməlidir. Məunə xərclərindən olan, lakin istifadə olunduqda əsas aradan getməyən (məsələn, xalça, soyuducu, nəqliyyat vasitəsi və sair) şeylərə bir il ötdükdən sonra xüms düşür.¹

Misal: Bir işçi 2000-ci ilin may ayının axırında birinci maaşını alır. Onun illik hesabı 2001-ci il may ayının axırına düşür. Bu tarixdə 10 kq dügü, 5 kq ləpə və 50 manat pul artıq qalır. O bu şeylərin hər birinin beşdə birini ayıraraq xüms verə bilər. Bu şeylərin qiymətini günün qiyməti ilə hesab edib, beşdə bir hissəsini nağd pul şəklində ödəməyə icazə verilir.

Qeyd 1: Sənəti və ya işi olmayan bir kəs təsadüfən müamilə edib qazanc əldə edərsə (qazanc əldə etdiyi

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, babul xüms, 67-ci məsələ.

vaxtdan bir il keçdikdən sonra) ilin xərcindən artıq qalan hissənin xümsünü verməlidir.¹

Qeyd 2: Bə`zi gəlirlərin xümsü barəsində (məsələn, şəhid ailələrinin maaşı, hədiyyə, bank mükafatı və s.) mərcə təqlidlər arasında fikir ayrılığı var. Bu barədə hədiyyənin xümsü bölməsində danışıldı.

Qeyd 3: İlin ortasında, qazanc əldə edən kimi onun xümsünü verə bilər. Bir il gözləmək lazım deyil.

Sual 113: İş qazancı olan, lakin indiyədək xüms verməyən şəxs hesab aparıb əmlakının xümsünü vermək istəyir. Bu şəxs necə əməl etməlidir?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər öz gəlirindən aldığı ehtiyacı olmayan şeylərin alışı vaxtından bir il keçibsə, onların xümsünü verməlidir. Lakin ev və digər ehtiyac olan şeyləri qazanc ilinin ortasında aldığını bilərsə, bu şeylərin xümsünü vermək lazım deyil. Əgər bu şeyləri qazanc ilinin ortasında, yoxsa qazanc ili tamamlandıqdan sonra aldığını bilməzsə vacib ehtiyata əsasən şər`i hakim və ya onun nümayəndəsi ilə müsaliyə (məfhumlar və istilahlər bölməsinə müraciət edin) etməlidir. Bu qayda ilə bütün şübhəli malını hesablayır və şər`i hakim onun xüms borcunun təxmini miqdarını tə`yin edərək onunla müsaliyə edir. Tə`yin olunmuş borc ödəndikdən sonra bütün əmlakı pak olur.²

Qeyd 1: Ayətullah Safi və ayətullah Nuri şər`i hakimlə müsaliyə etməyi müstəhəb ehtiyat hesab edirlər.

¹ “Tovzihul-məsaili mərcə”, 1765-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1761-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1773-cü məsələ.

² “Tövzihul-məsaili mərcə”, 1797-ci məsələ; Vəhid, “Tövzihul-məsail”, 1806-cı məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1793-cü məsələ; Xamenei, “Əcviyə”, səh.934, 927.

Ayətullah Xamenei isə şər'i hakimlə müsalihə etməyi vacib sayır.

Qeyd 2: Bə`zi mərcələr hədiyyə, mükafat və sair gəlirlərin iş qazancı hökmündə olduğunu hesab edirlər. (hədiyyə bölməsinə müraciət edin)

Qeyd 3: Xüms ilinin başlanğıcı və hansı tarixdə ilin hesabının aparılması məsələsində mərcələr arasında fikir ayrılığı var. (Xüms ilinin başlanğıcı bölməsinə müraciət edin).

XÜMSÜN ÇIXILMASI

Sual 114: Sabit maaş alan (məsələn, işçi və fəhlə) və xümsü verilmiş pul ilə dolanışq xərclərini təmin edən şəxslər dolanışığa xərclədikləri məbləği sonrakı ayların maaşından çıxıb, ilin sonunda artıq qalan miqdarın xümsünü verə bilərlərmi?

Misal üçün 100 000 manat xümsü verilmiş pul dolanışığa xərclənir. Eyni zamanda 120 000 manat yeni maaş alınır. Xüms ili tamamlandıqda yalnız 20 000 manatın xümsünü ödəməyə icazə verilirmi?

İmam (r), Məkarim, Safi və Xamenei: Xeyr. Xərclənən məbləği sonrakı maaşlardan çıxmaq olmaz. Qeyd olunmuş halda 120 000 manatın xümsü verilməlidir.¹

Sistani, Behcət, Fazil və Nuri: Bəli. Xərclənən məbləği sonrakı ayların maaşından çıxmaq olar. Qeyd

¹ İmam (r), "İstiftaat", 1-ci cild, xüms, səh.202 və 143; Xamenei, "Əcəvibə", səh.1025 və 1027; Safi, "Camiul-əhkam", 2-ci cild, səh.613; Məkarim, "Tovzihul-məsail", 1504-cü məsələ.

olunmuş halda, yalnız 20 000 manatın xümsünü ödəməyə icazə verilir.¹

Vəhid və Təbrizi: Xümsü verilmiş pulu xərcəlməmişdən öncə maaşını alarsa və sonra xümsü verilmiş pulu xərcələyərsə xərcəldiyi məbləği aldığı maaşdan çıxsa bilər. Lakin xümsü verilmiş pulu dolanışığına xərcəldikdən sonra maaşını alarsa bu xərcələri aldığı maaşdan çıxsa bilməz.²

Sual 115: Xüms ilinin sonunda bir miqdar ərzaq (məsələn 20 kq dügü 3 paket yağ və bir qutu çay) artıq qalır və xümsü verilir. Sonra bu şeylər il ərzində sərf olunur və yenidən bir miqdar ərzaq (məsələn, 50 kq dügü, beş qutu yağ və üç qutu çay) alınır. Bu ərzaqın az bir hissəsi istifadə olunur. Əgər xüms ilinin sonunda 30 kq dügü, 4 qutu yağ və iki qutu çay qalarsa, nə qədər xüms verilməlidir? Artıq qalmış bütün ərzaqa xüms düşürmü? Yoxsa keçən ildən qalmış ərzaq (xümsü verilmiş ərzaq) bu ərzaqlardan çıxılmalı və yalnız 10 kq düyü, bir qutu yağ və bir qutu çayın xümsü verilməlidir?

İmam (r), Məkarim, Təbrizi, Safi və Xamenei: Keçən ildən artıq qalmış bütün ərzaqın xümsü verilməlidir. Xümsü verilmiş ərzaqı bu ilki artıq qalan ərzaqdan çıxmaq olmaz. Beləliklə, qeyd olunmuş halda 30 kq dügü, 4 qutu yağ və 2 qutu çayın xümsü verilməlidir.³

¹ Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.789; 2-ci cild, səh.287; Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.259; 2-ci cild, səh.314; Sistani və Behcətin kitabliyi.

² Təbrizi, “Siratun-nəcat”, 1-ci cild, səh.507, 407; Vəhidin kitabliyi.

³ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, xüms, səh.202 və 143; Xamenei, “Əcvibə”, səh.1025 və 1027; Safi, “Camiul-əhkam”, 2-ci cild, səh.613; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1504-cü məsələ; Təbrizi, “Siratun-nəcat”, 1-ci cild, səh.507 və 407; Vəhidin kitabliyi.

Sistani, Behcət, Fazil və Nuri: Xümsü verilmiş ərzaqı bu il artıq qalmış ərzaqdan çıxıa bilər. Qeyd olunmuş halda yalnız 10 kq düğü, bir qutu yağ və bir qutu çayın xümsü verilməlidir.¹

ƏMLAKIN XÜMSÜ

Sual 116: Xüms ilinin sonunda bir qədər ərzaq artıq qalmışdır. Bu ərzağın xümsü hazırkı qiymətlə hesab olunmalıdır, yoxsa alış qiyməti ilə hesab etmək kifayət edər?

Bütün müctəhidlərin rəyi: Hazırkı qiymətlə hesab olunmalıdır.²

Sual 117: Bir şəxsin iki növ bir-birindən fərqli malı var. (Birinin xümsü verilib o birisinin verilməyib). Bu şəxs öz illik xərcini yalnız xümsü verilməmiş pul ilə təmin edib, xümsü verilmiş pulu ehtiyata saxlaya bilərmi?

Bütün müctəhidlərin rəyi: Bəli. Bu işə icazə verilir.³

BORCUN XÜMSÜ

Sual 118: Bir şəxs dolanışiq ehtiyacları üçün bir miqdar borc götürüb istifadə edir. Bu şəxs ilin sonunda borclu olduğu məbləği gəlirindən çıxıa bilərmi?

¹ Fazil, “Camiul-məsail”, 2-ci cild, səh.486 və 487; 1-ci cild, səh.789; Nuri, “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.295; 2-ci cild, səh.314; Sistani və Behcətin katibliyi.

² “Tovzihul-məsaili məracə”, 178-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1776-cı məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1788-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.862; Behcətin katibliyi.

³ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1779-cu məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1775-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.1025; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1787-ci məsələ.

İmam (r), Məkarim, Nuri və Sistani: Əgər sonrakı ilin ehtiyacları üçün borc götürübsə, bu məbləği ilin gəlirindən çıxıa bilər. Lakin onun götürdüyü borc əvvəlki illərin ehtiyacı üçün olubsa, bu məbləği ilin gəlirindən çıxmaq olmaz. Lakin öz borcunu ilin gəliri ilə ödəyə bilər ki, bu məbləğə xüms düşməsin.¹

Təbrizi və Vəhid: Əgər öz borcunu ilin sonunadək ödəməzsə, bu məbləği ilin gəlirindən çıxıa bilməz. Əgər qazanc əldə ediləndən sonra borc götürülərsə, bu iş icazə verilir.²

Fazil, Behcət, Xamenei və Safi: Bəli. Xüms düşür. Və öz borcunu ilin gəlirindən çıxıa bilməz. Öz borcunu ilin gəliri ilə ödəyə bilər ki, bu məbləğə xüms düşməsin.³

Qeyd: Mərcələrin risalələrindəki tərkiblərdə “kəsr” sözü ilə “əda” sözü arasında fərq var və bu sözləri birləri ilə qatışdırmaq olmaz.

HİSSƏ-HİSSƏ ÖDƏNƏN BORCUN XÜMSÜ

Sual 119: Bir şəxs dolanışq xərclərini uzun müddət ərzində (məsələn, 3 il) hissə-hissə ödənən borc ilə təmin edir. Bu şəxs xüms ilinin sonunda bütün borcunu ilin gəlirindən çıxıa bilərmi?

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1786 və 1787-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1783 və 1782-ci məsələ.

² Təbrizi, “Tovzihul-məsail”, 1795-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1794-cü məsələ.

³ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1786 və 1787-ci məsələ; Behcət, “Tovhizul-məsail”, 1406 və 1407-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.864; Safi, “Tovzihul-məsail”, 1795 və 1796-cı məsələ.

İmam (r), Məkarim, Nuri və Sistani: Xeyr. Yalnız borcun bu il ödənməli olan hissəsi ilin xərcindən hesab olunur.¹

Fazil, Xamenei, Safi, Behcət və Təbrizi: Xeyr. Yalnız həmin il ödənən hissələr (borc şəklində ödənən) ilin xərclərindən hesab olunur və illik gəlirdən çıxılır.²

ÖLMÜŞ ŞƏXSİN ƏMLAKININ XÜMSÜ

Sual 120: İş qazancı olan bir şəxs ilin ortasında dünyadan gedir. Onun əmlakının xümsünü necə hesab etməlidirlər?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Əgər üzərində xüms gələn əmlakı olarsa ölən kimi ilin sonunu gözləmədən bu əmlakın xümsü verilməlidir.³

¹ İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.167; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1782-ci məsələ; “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.332; Sistani, “Tovzihul-məsail”, 1756-cı məsələ; Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 1514-cı məsələ.

² Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.845; Xamenei, “Əcvibə”, səh.868; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.729 və 730; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1406 və 1407-ci məsələ; Təbrizi, “İstiftaat”, səh.875.

³ “Tovzihul-məsaili mərəce”, 1767-ci məsələ; Nuri, , “Tovzihul-məsail”, 1763-cü məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.863; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1775-ci məsələ.

ON DOQQUZUNCU FƏSİL

XÜMSDƏN QAÇMAQ

XÜMS VƏ DOLANIŞIQ XƏRCLƏRİ

Sual 121: Əgər (xüms verməmək üçün) qazancımızı elə bir şəkildə xərcləsək ki, ilin sonuna heç bir şey qalmasın, yenə də xüms düşürmü?

Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər öz şə'ninə uyğun və israf etmədən xərcləyərsə, xümsü yoxdur.¹

XÜMS VƏ BAĞIŞLAMA

Sual 122: İl tamamlanmadan öncə öz əmlakını xümsdən qaçmaq məqsədi ilə həyat yoldaşına bağışlayır; xüms ili tamamlandıqdan sonra isə o yenidən həmin pulu ərinə bağışlayır. Bu işə icazə verilirmi?

(Məkarimdən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Xeyr. Gərək ilin sonunda onun xümsünü versin.²

Məkarim: Vacib ehtiyata əsasən ilin sonunda onun xümsünü verməlidir.³

Sual 123: Bir şəxs il tamamlanmamışdan öncə əmlakının bir hissəsini üzərinə xüms gəlməməsi üçün öz həyat yoldaşına bağışlayır. Bu işə icazə verilirmi?

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 72-ci məsələ; “Tovzihul-məsaili mərəce”, 1775-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1771-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.903.

² İmam (r), “İstiftaat”, 1-ci cild, səh.177; Nuri, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.352; Fazil, “Camiul-məsail”, 1-ci cild, səh.830; Təbrizi, “Siratun-nəcat”, 2-ci cild, səh.850; Xamenei, “Əcvibə”, səh.856; Sistani, Behcət və Safinin katibliyi.

³ Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.850.

**Bütün müctəhidlərin rə`yi:** Əgər həqiqətən bağışlayarsa və bu məbləğ onun şə`ninə uyğun olarsa icazə verilir və xümsü yoxdur.¹

XÜMS VƏ MEHRİYYƏ

Sual 124: Bir şəxs həyat yoldaşına borclu olduğu mehriyyəni (üzərinə xüms düşməməsi üçün) ilin gəlirindən ona verə bilərmi?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Bəli, verə bilər.²

¹ “Ürvətül-vüsqa”, 2-ci cild, 72-ci məsələ; Məkarim, “İstiftaat”, 2-ci cild, səh.579; Safi, “Camiul-əhkam”, 1-ci cild, səh.632; Xamenei, “Əcvibə”, səh.855; Sistani, Behcət və Təbrizi, Sistani və Vəhidin katibliyi.

² Xamenei, “Əcvibə”, səh.873; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1782 və 1783-cü məsələ; “Tovzihul-məsaili mərəce”, 1786 və 1787-ci məsələ; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1794 və 1795-ci məsələ.

İYİRMİNCİ FƏSİL

XÜMSÜ VERİLMƏMİŞ ƏMLAK

XÜMSÜ VERİLMƏMİŞ ƏMLAKDAN İSTİFADƏ ETMƏK

Sual 125: Xümsü verilməmiş maldan istifadə etmək olarmı?

**(Təbrizi və Vəhiddən başqa) Bütün müctəhidlərin rə`yi:** Xeyir. Üzərinə xüms gəlmiş malın xümsü verilməyənədək şər`i hakimın icazəsi olmadan ondan istifadə etmək olmaz. Baxmayaraq ki, xümsü vermək məqsədi olsun.¹

Təbrizi: Əgər xüms vermək məqsədi olmasa, üzərinə xüms gəlmiş maldan şər`i hakimın icazəsi olmadan istifadə etmək olmaz. Əgər xüms vermək məqsədi olarsa, vacib ehtiyata əsasən bu maldan istifadə etmək olmaz.²

Vəhid: Xeyir. Xümsü verilməyənədək üzərinə xüms gəlmiş maldan şər`i hakimın icazəsi olmadan istifadə etmək olmaz. Baxmayaraq ki, xümsü vermək məqsədi olsun! Malının xümsünü verməmiş şəxs onu, xümsünü vermək üçün satmağa və öz payından istifadə etməyə ixtiyarlıdır.³

Sual 126: Bir şəxs üzərinə xüms gəlmiş mallardan istifadə etmək üçün xümsü öhdəsinə götürüb xüms əhlinə borclu qala bilərmi?

Bütün müctəhidlərin rə`yi: Xeyr. Müctəhidin (ya da onun nümayəndəsinin) icazəsi olmadan və ya ona

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1790-cı məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.936; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1786-cı məsələ.

² “Tovzihul-məsaili məracə”, 1790-cı məsələ.

³ Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1798-ci məsələ.

ödəyib sonradan borc götürmək yolundan istifadə etmədən bu maldan istifadə etməyə icazə verilmir.¹

XÜMSÜ TƏRK EDƏN ŞƏXSLƏ ÜNSİYYƏT

Sual 127: Xüms verməyən ailə ilə gəl-get etməyin hökmü nədir?

(Sistani, Təbrizi və Vəhiddən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Bu şəxslərlə gəl-get etməyin eybi yoxdur. Əgər yeməklərinə xüms düşdüyünü yəqin etməzsə yemək yeməyə də icazə verilir. Tə'sirli olacağını ehtimal verərsə, onları düz yola də'vət etsin.²

Sistani və Təbrizi: Onlarla ünsiyyət saxlamağın eybi yoxdur və yeməklərindən istifadə edə bilər, əgər tə'sirli olacağını ehtimal verərsə, onları düzgün yola də'vət etsin.³

Vəhid: Onlarla ünsiyyət saxlamağın eybi yoxdur. Əgər yeməklərinə xüms düşdüyünü yəqin etməsə və şəkki olarsa vacib ehtiyata əsasən bu yeməklərdən istifadə etməyə icazə verilmir.⁴

XÜMSÜ TƏRK ETMİŞ VALİDEYN

Sual 128: Əgər ata xüms məsələsinə riayət etməsə, onun himayəsi altında olan şəxslərə xüms vermək vacibdirmi?

¹ "Tovzihul-məsaili mərəce", 1791 və 1792-ci məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1787 və 1788-ci məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.983; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1799-cu məsələ.

² "Tovzihul-məsaili mərəce", 1795-ci məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1791-ci məsələ; Behcət, "Tovzihul-məsail", 1408-ci məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.932 və 933.

³ "Tovzihul-məsaili mərəce", 1795-ci məsələ.

⁴ Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1803-cü məsələ.

(Sistani, Təbrizi və Vəhiddən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Onun əmlakına xüms düşdüynə yəqinləri olmasa bu mallardan istifadə etməyə icazə verilir və onların üzərinə heç bir vəzifə düşmür.¹

Sistani və Təbrizi: Onların üzərində heç bir vəzifə yoxdur və onun yeməyindən istifadə edə bilərlər.²

Vəhid: Yeməklərə xüms düşdüynə yəqinləri olmasa və şəkk etsələr, vacib ehtiyata əsasən onları yeməyə icazə verilmir.³

XÜMSÜ VERİLMƏMİŞ YEMƏK

Sual 129: Qonaqlıqda yediyimiz xümsü verilməmiş yeməklərin hökmü nədir?

(Sistani və Təbrizidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Xümsü verilmədən və ya şər'i hakimindən icazəsi olmadan bu yeməklərdən istifadə etməyə icazə verilmir.⁴

Sistani və Təbrizi: Qonaqların bu yeməkdən istifadə etməyinin eybi yoxdur. Lakin ev sahibi xümsə cavabdehdir.⁵

Qeyd: Ayətullah Məkarim, “İstiftaat” kitabında xümsü verilməmiş yeməkdən istifadə edib onun xümsünün ehtiyacı seyyidlərə verilməsinə icazə verir.¹

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1795-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1791-ci məsələ; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1408-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.932, 933 və 928.

² “Tovzihul-məsaili məracə”, 1795-ci məsələ.

³ Vəhid, “Tovzihul-məsail” 1803-cü məsələ.

⁴ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1795-ci məsələ; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1791-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.930 və 928; Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1803-cü məsələ; Behcət, “Tovzihul-məsail”, 1407-ci məsələ, katiblik.

⁵ “Tovzihul-məsaili məracə”, 1763 və 1795-ci məsələ.

XÜMSÜ TƏRK ETMİŞ ŞƏXSİN EVİNDƏ NAMAZ QILMAQ

Sual 130: Xüms verməyən şəxsin evində namaz qılmaq olarmı?

(Vəhid, Sistani və Təbrizidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Əgər onun evinə xüms düşdüynə yəqini olmasa, eybi yoxdur.²

Sistani və Təbrizi: Xeyr. Eybi yoxdur.³

Vəhid: Bu evə xüms düşüb düşmədiyinə şəkk edərsə vacib ehtiyata əsasən burada namaz qılmağa icazə yoxdur.⁴

XÜMSÜ VERİLMƏMİŞ YERDƏ NAMAZ QILMAQ

Sual 131: Şəxsi sərmayə olan və xümsü verilməyən yerdə namaz qılmağın hökmü nədir?

(Təbrizi və Sistanidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə'yi: Qəsb hökmündədir və bu yerdə qılınan namaz batildir. Amma şər'i hakim icazə versə olar.⁵

¹ "İstiftaat", 2-ci cild, səh.575.

² "Tovzihul-məsaili məracə", 1795-ci məsələ; Nuri, "Tovzihul-məsail", 1791-ci məsələ; Behcət, "Tovzihul-məsail", 1408-ci məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.932.

³ "Tovzihul-məsaili məracə", 1795-ci məsələ.

⁴ Vəhid, "Tovzihul-məsail", 1803-cü məsələ.

⁵ "Tovzihul-məsaili məracə", 873, 1790, 1795 və 1834-cü məsələ; Behcət, "Tovzihul-məsail", 1408 və 1409-cu məsələ; Behcət, "Vəsiletun-nicat", 1-ci cild, səh.631; Nuri, "Tovzihul-məsail", 874, 1786 və 1791-ci məsələ; Xamenei, "Əcvibə", səh.373, 928, 932 və 933; Vəhid, "Tovzihul-məsail", 880, 1798 və 1803-cü məsələ; katiblik.

Təbrizi və Sistani: Yerin sahibinin namazı batildir. Lakin başqalarının namazı düzgündür.¹

XÜMS VERMƏYƏN ÖLÜNÜN ƏMLAKI

Sual 132: Atam dünyadan gedib. Onun əmlakının xümsünü vermədiyini bilirəm. Mənim vəzifəm nədir?

(Vəhid, Təbrizi və Sistanidən başqa) Bütün müctəhidlərin rə`yi: Onun xümsünü verməlisiniz.² Lakin ölmüş şəxsin xüms verməyə əqidəsi olmasa (qeyri şiə məzhəb və dinlərin ardıcılıqları kimi) bu işə ehtiyac yoxdur.

Təbrizi: Onun xümsünü vermək vacib deyil.³

Sistani: Onun xümsünü verməlidir. Amma ölmüş şəxsin xüms verməyə əqidəsi olmayıbsa (qeyri şiə məzhəb və dinlərin ardıcılıqları kimi) və ya xüms vermirmişsə (bə`zi şiələr kimi) onun əmlakının xümsünü vermək vacib deyil.⁴

Vəhid: Onun xümsünü şər`i hakimin icazəsi ilə verməlisiniz. Amma ölmüş şəxsin xüms verməyə əqidəsi olmayıbsa (qeyri şiə məzhəb və dinlərin ardıcılıqları kimi) onun xümsünü vermək vacib deyil.⁵

ÖLMÜŞ ŞƏXSİN EVİNDƏ NAMAZ QILMAQ

Sual 133: Xüms borcu olan ölmüş şəxsin evində namaz qılmaq olarmı?

İmam (r) və Fazil: Bu evdən istifadə etmək haram və bu evdə qılınan namaz batildir. Amma onun borcunu

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 873, 1790 və 1795-ci məsələ; Təbrizi, “İstiftaət”, səh.865.

² “Tovzihul-məsaili məracə”, 1755-ci məsələ; Xamenei, “Əcvibə”, səh.683; Nuri, “Tovzihul-məsail”, 1751 və 1760-cı məsələ; “Tovzihul-məsaili məracə”, 1764-cü məsələ.

³ Təbrizi, “Tovzihul-məsail”, 1764-cü məsələ.

⁴ Sistani, “Tovzihul-məsail”, 1764-cü məsələ.

⁵ Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 1763-cü məsələ.

versələr və ya səhlənkarlıq etmədən vermək fikirləri olsa evdən istifadə etməyə və burada namaz qılmağa icazə verilir.¹

Nuri və Safi: Bu evdən istifadə etmək haram və burada qılınan namaz batildir. Amma onun borcunu versələr və ya borcu verməyə zəmin dursalar (elə bir şəkildə ki, ölmüş şəxsin boynundan götürülsün) evdən istifadə etmək və orada namaz qılmağa icazə verilir.²

Təbrizi: Bu evdən istifadə etmək haram və orada qılınan namaz batildir. Amma onun borcunu versələr və ya borcu verməyə zəmin dursalar evdən istifadə etmək və orada namaz qılmaq olar.³

Sistani: Vərəsesinin icazəsi ilə bu evdən qılınan namaz səhihdir.⁴

Məkarim: Bu yerdən istifadə etmək haram və orada qılınan namaz batildir. Lakin onun borcunu versələr evdən istifadə etmək və orada namaz qılmaq olar.⁵

Vəhid: Əgər mərhumun malının miqdarı onun verəcəyi xümsün miqdarından çox olmasa onun evindən istifadə etmək və orada namaz qılmaq batildir. Yalnız xüms borcu ödəndikdən və ödənişlə bağlı öhdəçiliyi şərx'i hakim qəbul etdikdən sonra mümkün olar. Bu halda varisin icazəsi ilə maldan sərf etmək və evdən namaz qılmağın eybi yoxdur.⁶

¹ “Tovzihul-məsaili məracə”, 875-ci məsələ.

² Nuri, “Tovzihul-məsail”, 876-cı məsələ; Safi, “Tovzihul-məsail”, 884-cü məsələ.

³ Təbrizi, “Tovzihul-məsail”, 884-cü məsələ.

⁴ Sistani, “Tovzihul-məsail”, 863-cü məsələ.

⁵ Məkarim, “Tovzihul-məsail”, 800-cü məsələ.

⁶ Vəhid, “Tovzihul-məsail”, 882-ci məsələ.

Mündəricat

MÜQƏDDİMƏ	3
BİRİNCİ FƏSİL.....	6
XÜMSÜN MƏQAMI	6
XÜMSÜN ƏHƏMİYYƏTİ.....	6
XÜMSÜN ZƏRURİLİK DƏLİLİ	7
XÜMS NƏ VAXT VACİB OLDU?	9
XÜMSÜN FƏLSƏFƏSİ	10
XÜMS VƏ SEYİDLƏR.....	13
İKİNCİ FƏSİL	15
MƏFHUMLAR VƏ TERMİNLƏR.....	15
“MƏUNƏ” SÖZÜNÜN MƏFHUMU	15
XÜMS VƏ VERGİ	15
MÜSALİHƏ.....	16
XÜMS İLİ	16
ÖDƏYİB BÖRC GÖTÜRMƏK	17

ÜÇÜNCÜ FƏSİL.....	18
MAAŞ VƏ GƏLİR XÜMSÜ.....	18
MAAŞ ALANLARIN XÜMSÜ.....	18
İBTİDAİ SİNİF MÜƏLLİMİNİN XÜMSÜ.....	19
TƏLƏBƏNİN QAZANCININ XÜMSÜ.....	19
TƏLƏBƏ TƏQAÜDÜNÜN XÜMSÜ.....	19
TƏLƏBƏYƏ YARDIMIN XÜMSÜ.....	20
ZƏHMƏT HAQQININ XÜMSÜ.....	20
ŞƏHİD AİLƏSİNİN XÜMSÜ.....	21
TƏQAÜDÜN XÜMSÜ.....	21
TƏXİRƏ SALINMIŞ MAAŞIN XÜMSÜ.....	22
QADININ GƏLİRİNİN XÜMSÜ.....	23
DÖRDÜNCÜ FƏSİL.....	24
SƏRMAYƏ VƏ İŞ ALƏTLƏRİNİN XÜMSÜ.....	24
İŞ YERİNİN XÜMSÜ.....	24
İŞ ALƏTLƏRİNİN XÜMSÜ.....	24
BANKA QOYULMUŞ PULUN XÜMSÜ.....	25
SƏRMAYƏNİN XÜMSÜ.....	26
QALXMIŞ QIYMƏTİN XÜMSÜ.....	26
MOBİL TELEFONUN XÜMSÜ.....	27
BEŞİNCİ FƏSİL.....	28
HƏDİYYƏ, BAYRAM PAYI VƏ MÜKAFATIN XÜMSÜ.....	28
HƏDİYYƏNİN XÜMSÜ.....	28
XÜMS VƏ DİN ARDICILLARI.....	29
SOVQATIN XÜMSÜ.....	29
MÜKAFATIN XÜMSÜ.....	29
DÖVLƏTİN BAYRAM HƏDİYYƏSİNİN XÜMSÜ.....	31
İŞÇİLƏRƏ VERİLƏN QIYMƏTLİ KAĞIZIN XÜMSÜ.....	32
TƏLƏBƏLƏRƏ VERİLƏN QIYMƏTLİ KAĞIZIN XÜMSÜ.....	32
TƏQAÜDÇÜLƏRƏ VERİLƏN HƏDİYYƏNİN XÜMSÜ.....	33
TƏHSİL XƏRCİNİN XÜMSÜ.....	33
ALTINCI FƏSİL.....	35
MEHRİYYƏ VƏ İRSİN XÜMSÜ.....	35
MEHRİYYƏNİN XÜMSÜ.....	35
İRSİN XÜMSÜ.....	35
YEDDİNCİ FƏSİL.....	37
EHTİYAT PULUN XÜMSÜ.....	37
EHTİYAT PULUN XÜMSÜ.....	37
EV ALMAQ ÜÇÜN YİGİLMİŞ PULUN XÜMSÜ.....	38

SƏKKİZİNCİ FƏSİL	40
HƏCC VƏ ZİYARƏT XÜMSÜ	40
HƏCC QƏBZİNİN XÜMSÜ	40
ÜMRƏ HƏCCİNİN QƏBZİNİN XÜMSÜ	40
ZİYARƏT ÜÇÜN TOPLANAN EHTİYAT PULUNUN XÜMSÜ ..	41
DOQQUZUNCU FƏSİL	42
TORPAQ VƏ MƏSKƏN XÜMSÜ	42
TORPAQ XÜMSÜ	42
TİKİLİNİN XÜMSÜ	43
SATILMIŞ EVİN XÜMSÜ	44
İCARƏNİN XÜMSÜ	44
“RƏHN” XÜMSÜ	46
ONUNCU FƏSİL	48
YAŞAYIŞ VƏ TOY VASİTƏLƏRİNİN XÜMSÜ	48
YAŞAYIŞ VASİTƏLƏRİNİN XÜMSÜ	48
CEHİZİN XÜMSÜ	51
BƏYLİK ƏŞYALARININ XÜMSÜ	52
İZDİVAC PULUNUN XÜMSÜ	53
ON BİRİNCİ FƏSİL	54
MAŞIN VƏ NƏQLİYYAT VASİTƏLƏRİNİN XÜMSÜ	54
NƏQLİYYAT VASİTƏLƏRİNİN XÜMSÜ	54
MAŞIN SATIŞININ XÜMSÜ	55
AVTOMOBİL İSTİQRAZININ XÜMSÜ	56
ON İKİNCİ FƏSİL	58
BORC GÖTÜRÜLMÜŞ PULUN XÜMSÜ	58
BANKDAN BORC GÖTÜRÜLMÜŞ PULUN XÜMSÜ	58
TƏLƏBƏLƏRƏ VERİLƏN BORCUN XÜMSÜ	58
İZDİVAC ÜÇÜN VERİLƏN BORCUN XÜMSÜ	59
SƏRMAYƏ ÜÇÜN GÖTÜRÜLƏN BORCUN XÜMSÜ	59
XEYRİYYƏ MƏQSƏDİ İLƏ VERİLƏN (“QƏRZUL-HƏSNƏ”) BORCUN XÜMSÜ	59
ON ÜÇÜNCÜ FƏSİL	61
SİKKƏ VƏ QIZILIN XÜMSÜ	61
SİKKƏNİN XÜMSÜ	61
QIZILIN XÜMSÜ	61
ZİNƏT ƏŞYALARININ XÜMSÜ	62
QIZIL SATIŞININ XÜMSÜ	63
ON DÖRDÜNCÜ FƏSİL	66
KİTAB VƏ KOMPÜTERİN XÜMSÜ	66

KİTABIN XÜMSÜ.....	66
TƏHSİL VƏSAİTLƏRİNİN XÜMSÜ	67
KOMPÜTERİN XÜMSÜ	67
KASET VƏ CD-NİN XÜMSÜ	68
ON BEŞİNCİ FƏSİL	69
XÜMSÜN ÖDƏNMƏSİ	69
XÜMSÜN ÖDƏNMƏ YERİ	69
XÜMS VƏ XEYİR İŞLƏR.....	70
XÜMS VƏ MƏDƏNİYYƏT İŞLƏRİ	71
ON ALTINCI FƏSİL	72
SEYİDLƏRİN PAYI	72
SEYİDLƏRİN PAYI	72
SEYİD QADININ XÜMSÜ.....	75
ON YEDDİNCİ FƏSİL.....	76
XÜMS VERMƏYİN ZAMAN VƏ ŞƏRTLƏRİ	76
XÜMSDƏ NİYYƏT	76
ŞƏMSİ VƏ QƏMƏRİ İL	76
XÜMS İLİNİN BAŞLANGICI.....	77
XÜMS İLİNİ DƏYİŞMƏK	78
SUBAY ŞƏXSİN XÜMS İLİ	78
YETKİNLİK YAŞINA ÇATMAMIŞ ŞƏXSLƏRİN XÜMS İLİ	79
YOXSUL ŞƏXSİN XÜMS İLİ.....	79
BİR NEÇƏ SƏNƏTİ OLAN ŞƏXSİN XÜMS İLİ.....	80
ON SƏKKİZİNCİ FƏSİL	81
XÜMSÜN HESABLANMASI	81
XÜMSÜN HESABLANMASI	81
XÜMSÜN ÇIXILMASI.....	83
ƏMLAKIN XÜMSÜ	85
BƏRCUN XÜMSÜ.....	85
HİSSƏ-HİSSƏ ÖDƏNƏN BƏRCUN XÜMSÜ	86
ÖLMÜŞ ŞƏXSİN ƏMLAKININ XÜMSÜ	87
ON DOQQUZUNCU FƏSİL.....	88
XÜMSDƏN QAÇMAQ.....	88
XÜMS VƏ DOLANIŞIQ XƏRCLƏRİ	88
XÜMS VƏ BAĞIŞLAMA.....	88
XÜMS VƏ MEHRİYYƏ	89
İYİRMİNCİ FƏSİL.....	90
XÜMSÜ VERİLMƏMİŞ ƏMLAK.....	90
XÜMSÜ VERİLMƏMİŞ ƏMLAKDAN İSTİFADƏ ETMƏK.....	90

XÜMSÜ TƏRK EDƏN ŞƏXSLƏ ÜNSİYYƏT.....	91
XÜMSÜ TƏRK ETMİŞ VALİDEYN	91
XÜMSÜ VERİLMƏMİŞ YEMƏK.....	92
XÜMSÜ TƏRK ETMİŞ ŞƏXSİN EVİNDƏ NAMAZ QILMAQ.....	93
XÜMSÜ VERİLMƏMİŞ YERDƏ NAMAZ QILMAQ	93
XÜMS VƏRMƏYƏN ÖLÜNÜN ƏMLAKI.....	94
ÖLMÜŞ ŞƏXSİN EVİNDƏ NAMAZ QILMAQ.....	94